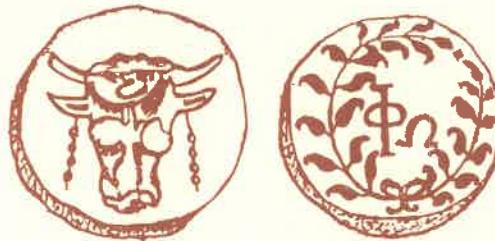

Ἐταιρεία Φυσικῶν Μελετῶν

ΣΕΛΙΣ
ΠΤΗ ΦΥΚΙΔΑ

Χαλκοῦν Φωκέων 357 - 346 π.Χ.

Αμφίσσα

2002

ΤΙΤΑΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	: ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ Έκδιδεται κάθε τρίμηνο Τεύχος 104, Όκτωβριος - Δεκέμβριος 2002
ΙΑΡΥΤΗΣ ΙΑΙΟΚΤΗΤΗΣ ΕΚΔΟΤΗΣ	: Έταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν Ἴπποχράτους 3, Ἀμφισσα, Τ.Κ. 331 00 Τηλέφωνο: 22650 29.678
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΥΠΕΤΟΥΓΝΟΣ ΥΔΗΣ	: Νικόλαος Δ. Καστονᾶς Οδός 5/42 Σ.Ε., δρ. 1 - Ἀμφισσα Τ.Κ. 331 00, Τηλ. 22650 28.139 - 22650 28.991
ΥΠΕΥΘ. ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ	: Κώστας Σανιδᾶς Τιαννίνων 6, Μοσχάτο Τ.Κ. 18543, Τηλ. 210 9414.233
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ	: Γεώργιος Κουτσοκλένης, Πρόεδρος Ε.Φ.Μ. αιδ. Ταξ. Γκιούλος, Αντιπρόεδρος » Δημήτριος Σανιδᾶς Γραμματέας » Γεώργιος Καραϊνδρος, Ταμίας » Νίτσα Ασημακοπούλου, Έφορος » Άθαν. Δημόπουλος, Μέλος Δ.Σ. » Εὐθύμιος Τσαφρίγιαννος, »

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΤΥΧΕΣ	1/4669
ΕΤΑΙΣΘΗΣΙΕΣ: α'. Μνήμη ἐπετείων	2/4670
β'. Μνήμη Σωκράτους	3/4671
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΟΥΤΣΟΥΛΕΑΟΥ: Στά Μαρμαρένια ὀλώνια.....	5/4673
ΓΙΑΝΝΗ ΗΑΙΟΠΟΥΑΟΥ : 'Ο Άγιογράφος Κων., Σπυρόπουλος	7/4675
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ	
ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ (Ἄηδόνα - Χελιδόνα, Ἄηδόνας συνέχεια, Ἄλκωνη) ..	15/4683
ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΝΤΑΡΜΗ: Τέ πρῶτο χρόνι	21/4689
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΑΝΙΔΑ: Ό Γερο-Τάσος ὁ Γανωτζῆς.....	29/4697
ΞΗΡΟΤΥΡΗ ΖΑΧΟΥ: Τά πριοβολικά!	33/4701
ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΝΤΥ: Περὶ τῶν Σχολείων Ἀμφίσσης τὸν 190ο αἰώνα ...	35/4703
ΓΙΑΝΝΗ ΗΑΙΟΠΟΥΑΟΥ : Ἀποδῆμα. Φθινοπωρενή φυγή ἀπ' τῇ Δωρίδα	37/4705
ΚΩΣΤΑ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ: Χριστούγεννα στή στροινγγοκαλύβα.....	43/4711
ΓΙΑΝΝΟΥ ΖΩΡΙΑΝΟΥ : α'. Ἡ οιδηρά μίσθωσις	47/4716
β'. Τά συμπαραμαρτοῦντα ἐνός Συνεδρίου	52/4720
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ (Σκαρμπιτσώτη)	
Ἡ Ἑληνική Γλωσσική Κληρονομιά	55/4723
ΡΟΥΑΑΣ ΛΙΑΣΚΟΥ: Στό λόγγο	57/4725
ΓΙΑΝΝΗ ΜΠΑΚΟΤΡΟΥ : Ἀνέκδοτα τοῦ Ἅγγελου Σικελιανοῦ	59/4727
Η ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΑΙΟΥ:	
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ: «ΦΘΙΝΟΝΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ -	
ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΟΥ ΞΕΧΑΣΤΗΚΑΝ -	
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΚΑΛΑΙΕΡΓΕΙΕΣ»	61/4729
ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΝΤΑΡΜΗ: Τά Νικολαβάρβαρα	63/4731
ΝΕΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ	64/4732

ΕΥΧΕΣ

Η
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΦΩΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΤΟ
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΩΚΙΔΑΣ
και τό
Τεμινιαῖο Περιοδικό
ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ,
εὔχονται
σέ όλους «Καλή Χρονιά»,
ένα χρόνο, τό 2003,
μέ λιγώτερα αἴματα
και περισσότερες χαρές.

ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΕΣ

1. ΜΝΗΜΗ ΕΠΕΤΕΙΩΝ

Ο μήνας Οκτώβριος είναι γεμάτος από μεγάλα Ιστορικά γεγονότα. Έπειδή δύμας δέν μᾶς ἐπιτρέπει δικαίως για την ἀνάπτυξή τους ή την ἀπλή περιγραφή τους, θά ἀρκεσθοῦμε στήν ἀπλή ἀναφορά - ἵσως ἄλλοτε τό καταφέρουμε - αὐτῶν πού κατά τή γνώμη μας ἔχουν ιδιαίτερη ἀξία, αὐτῶν πού ἔπαιξαν ιδιαίτερο ρόλο καί θά σταματήσουμε γιά νά πούμε λίγα λόγια παραπάνω γιά τό κορυφαῖο γεγονός τοῦ περασμένου αἰώνα, αὐτό τῆς 28ης Οκτωβρίου τοῦ 1940.

Λοιπόν στίς:

1-10-331 π.Χ. Ό Μ. Ἀλέξανδρος μέ 52.000 ἄνδρες κατατρόπωσε τήν ἀπό 600.000 ἄνδρες δύναμη τοῦ Δαρείου στά Γαυγάμηλα.

4-10-1912. Ήμεροιμηνία κατά τήν δόποια τά τέσσερα (4) βαλκανικά κράτη ἀποφάσισαν νά ἀποτινάξουν τόν Τουρκικό ζυγό καί ἡ Ἐλλάδα νά διπλασιάσει, σχεδόν, τήν ἔκτασή της καί τόν πληθυσμό της.

13-10-1904. Ἀποφράδα ἡμέρα, γιατί χάθηκε ἐκεῖνο τό ἔξοχο παλληκάρι, δ Παῦλος Μελᾶς.

26-10-1912. Τά Ἐλληνικά στρατεύματα μέ ἐπικεφαλῆς τόν Ἅγιο Δημήτριο καί μέ τόν Διάδοχο Κωνσταντίνο Ἀρχιστράτηγο, κατέλαβαν καί ἀπελευθέρωσαν τή συμπωτεύουσα Θεσσαλονίκη.

28-10-1940: Η Ἐλλάδα συμμετεῖχε ἐνεργά στόν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο καί κατέβαλε βαρύ τίμημα σέ ἀνθρώπινες ὑπάρξεις καί σέ ὄλικές ζημιές.

Τό μικρό κομμάτι τῆς Ἐλλάδος, πού λέγεται Φωκίδα, δέν ὑστέρησε καθόλου.

"Οταν δι Ιταλός πρεσβευτής, τήν αύγή τῆς 28ης Οκτωβρίου 1940, μέ τελεσίγραφο πρός τόν Ιωάννη Μεταξά ἀπαίτησε τήν ἀμεση ἐκχώρηση στρατηγικῶν σημείων τῆς Ἐλλάδος καί κείνος Κυβερνήτης τότε, Πρωθυπουργός ἀπέκρουσε κατηγορηματικά αὐτή τήν ἀξίωση, τά Ιταλικά στρατεύματα είσεβαλαν στή χώρα μας. Τότε σύσσωμος δ Ἐλληνικός λαός, μέ ἔξαίρεση κάποιους γνωστούς ἀρνησιπάτρηδες, ἀντέδρασε στήν ἀπρόκλητη Ιταλική ἐπίθεση ἀμεσα καί ἀποφασιστικά.

Η έπιστράτευσις όλοκληρώθηκε σέ προκαθορισμένα χρονικά δρια, χωρίς λάθη και χρονοτριβές, όπως ήταν σχεδιασμένη κατά τρόπο μοναδικό, άριστοτεχνικό και θαυμαστό, κατά τήν προπολεμική περίοδο 1936 - 1940.

Η άμυνα έξελίχθηκε όπως τό σχέδιο άμυνης είχε καθορίσει. Οι Ιταλοί εισβολείς προσέκρουσαν στό απαραβίαστο τείχος πού είχαν όρθωσει τά Έλληνικά στρατεύματα κατά μήκος της όροσειρᾶς της Πίνδου και κατά τό Γ' Δεκαήμερο τοῦ Νοεμβρίου, δ Έλληνικός στρατός άντεπετέθηκε και μπήκε έλευθερωτής στή Β. Ήπειρο καταλαμβάνοντας, μέχρι τά τέλη Δεκεμβρίου 1940, τήν Κορυτσά, τή Μοσχόπολη, τό Πόγραδετς, τήν Πρεμετή, τούς Άγ. Σαράντα, τό Άργυρόκαστρο και τέλος τή Χειμάρα.

Άκολούθησε ή Γερμανική είσβολή και δ άγώνας τῶν δχυρῶν τῆς Γραμμῆς Μεταξά και κατόπιν ή μάχη τῆς Κρήτης.

Στήν τιτάνια αύτή προσπάθεια τῆς Έλλάδος ή Φωκίδα μας προσέφερε τά 152 παλληκάρια της.

Αύτά τά παλληκάρια είναι ἄξια όψιστης τιμῆς.

Ἄς είναι αἰώνια ή μνήμη τους.

Γ.Ν.Κ.

2. ΜΝΗΜΗ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

2.400 χρόνια πέρασαν. ἀπό τότε πού δικάστηκε, καταδικάστηκε και ἐκτελέστηκε δ Σωκράτης, δ Προφήτης τῆς ἀρχαιότητας.

Ο Σύνδεσμος Φιλολόγων Φωκίδας και δ Δικηγορικός Σύλλογος Άμφισσης θυμήθηκαν αύτόν πού κατά τόν Πλάτωνα ήταν δ ἄριστος, δ φρονιμώτατος και δ δικαιότατος τῶν Έλλήνων και διγάνωσαν μιά πολύ ώραία ἐκδήλωση, στίς 24-10-2002, κατά τήν ὅποια κύριος διμιλητής ήταν δ καθηγητής Κώστας Μπένης.

Ο κ. Μπένης μᾶς ξαναθύμησε τή φωτεινή διδασκαλία πού ἔκανε ἐκεῖνος, δ ὅποιος κατά τόν Κικέρωνα «...κατέβασε τήν φιλοσοφία ἀπ' τούς οὐρανούς στή γῆ...», αύτόν πού είχε λεπτότητα και πρωτοτυπία τοῦ πνεύματος και τήν γαλήνη τῆς φυχῆς. Μᾶς ξαναθύμησε τήν πιό αἰνιγματική μορφή τῆς ἀρχαιότητας.

Όλη του ή διδαχή μπορεῖ νά έφαρμοστεί και σήμερα στήν έποχή μας, πού τόσο μοιάζει μέ τήν δική του.

Άν ξαναγύριζε σήμερα δ σοφός τῶν σοφῶν θά έβλεπε τήν ἐξέλι-

ξη τῆς ἐπιστήμης στά ύψηλά της ἐπίπεδα, ἀλλά τούς ἀνθρώπους ἀπαράλλακτους. Κάτω ὅπ' τά φαινόμενα, τά ἔξωτερικά σημάδια, θά ἔβλεπε νά σαλεύουν πάντα τά ἴδια προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου.

Γι' αὐτό μᾶς ἡταν πολύ ὡφέλιμη αὐτή ἡ ἐκδήλωση, ἡ ὁποία μᾶς γνώρισε περισσότερο τόν Σωκράτη, αὐτόν πού ἡ ζωὴ του ἡταν πάντα σύμφωνη μέ τίς ἀρχές πού διεκήρυττε τόν Σωκράτη μέ τίς περιπέτειές του, ἀλλά καὶ τῇ ζωῇ τοῦ Ε' π.Χ. αἰώνα - τοῦ χρυσοῦ - πού τόσο μοιάζει μέ τόν σημερινό δικό μας, ἀφοῦ τά ἴδια προβλήματα προβληματίζουν τόν ἀνθρωπο, αὐτά πού ὁ Σωκράτης ἐξέτασε μέ σοφία, μέ διαλογική ίκανότητα καὶ ψυχολογική διαίσθηση.

'Επαινοῦμε καὶ εὐχαριστοῦμε τόν Σύνδεσμο Φιλολόγων Φωκίδων καὶ τόν Δικηγορικό Σύλλογον Ἀμφίσσης καὶ περιμένουμε καὶ ἄλλες ἐκπλήξεις - προσφορές.

Γ.Ν.Κ.

ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΟΥ ΣΑΡΑΝΤΑ

ΣΤΑ ΜΑΡΜΑΡΕΝΙΑ ΑΛΩΝΙΑ

*Toō x. ΔΗΜ. K. ΚΟΥΤΣΟΥΛΕΛΟΥ
Ἐπιτίμου Ἐπόπτη Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως*

*«Ο Ἀκρίτας εἶμαι, Χάροντα, / δέν περνῶ μέ τά χρόνια.
Μ' ἄγγιξες καὶ δέ μ' ἔνοιωσες / στά μαρμαρένια ἀλώνια»*
ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Μέσα από θραύσματα μνήμης, ξαναζωντανεύει τό ήθος μιᾶς όλο-
κληρης ιστορικής περιόδου, καθώς συμπληρώνονται έφέτος έξηντα
ένα όλόκληρα χρόνια απ' τήν ασύγχριτη Ἐποκοΐα, γιά τήν δποία δ
Ἐλληνικός Λαός δικαιοῦται νά είναι ύπερήφανος. Μέσα στόν κατα-
σκότεινο διεθνή δρίζοντα καί σέ μιά κρίσιμη καμπή τῶν πεπρωμένων
τοῦ Ἐθνους, σύγκορμη ή μικρή Ἐλλάδα στό χαράκωμα τῆς ἐλευθε-
ρίας ἔδινε, απ' τόν Ἐβρο ὡς τήν Κρήτη, τήν ἀξέχαστη ἐκείνη αὐγή τῆς
28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940, τή μεγάλη καί ἡρωϊκή ἀπάντηση στόν Ιτα-
μό ἐπιδρομέα:

*«— ΟΧΙ!... Δέ δίνω σ' ἀπιστον οῦτε μιά χούφτα χῶμα
ἀπό τή γῇ μου τή γλυκειά
κι ἀπ' τά νερά μου δέ δίνω μιά σταλαματιά!...».*

Βουβός δπό κατάπληξη, συγκίνηση καί θωμασμό δπομένει δ με-
λετητής, δταν σκύβει ἐπάνω στά πραγματικά δεδομένα, πού είχε ν'
ἀντιμετωπίσει δ Ἐλληνικός Λαός. "Ο,τι δέν μπόρεσαν νά κατορθώ-
σουν Λαοί πολυάριθμοι μ' ἐπιβλητικά ύλικά μέσα, τό κατάφερε, μέ-
σα σέ λίγους μῆνες, ή ύψηλή φύση τῶν Ἐλλήνων, πού, γιά μιά ἀκό-
μη φορά, ύψωνοντας μ' ἀτρομο χέρι, στό όλόμαυρο στερέωμα τῆς
παγκόσμιας ἀπογνώσεως, τόν καταπληκτικό πύραυλο τῆς ἡρωϊκῆς
ἀποφάσεώς τους, ἔσωσαν τόν πανανθρώπινο πολιτισμό.

*«Ἀκόμα δ λόγος ἔστεκε καί χούμηξε ἡ καρδιά μας
ἀετός ἐπάνω στά βουνά, στή θάλασσα γοργόνα
κι ἐβγῆκε δ "Ηλιος,
δ "Ηλιος δ "Ἐλληνας
κι ἔφεξε ἡ σκοτεινή καρδιά τοῦ κόσμου!». (Ν. ΣΦΥΡΟΕΡΑΣ)*

* * *

‘Η 28η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940 είναι ή μέρα τῶν ἑλευθέρων ἀνθρώπων, τῶν ἡμιθέων καὶ τῶν ἥρώων. Στίς κορυφές τῆς Ἰστορίας. Ἐημέρωσε, γιά νά καλύψει, μέ τό φῶς τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀνδρείας, τῆς ἑλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ὀλόκληρη τὴν ἀποκαρδιωμένη ὀνθρωπότητα. Μιά πηγή γάργαρη καὶ πλούσια. “Ἐνας πελώριος δύκος ἀπό βουνά καὶ πολεμικές λαχές. ‘Η κολυμβήθρα τῆς ἔθνικῆς ψυχῆς. Είναι τό μεγάλο καὶ ἴστορικό γεγονός, πού ποτέ δέν ἀλλοιώνεται, δέν μεταβάλλεται, δέν παραχαράσσεται καὶ δέν παρεμηνεύεται. Ἐκφράζει πάντοτε τή βαρυσήμαντη παρουσία τοῦ πνεύματος τῆς καθολικῆς ἑλευθερίας καὶ ἀνήκει στά αἰώνια ἴστορικά γεγονότα, πού τροφοδοτοῦν, μέ ὄγνο αἷμα, τὴν καρδιά ὀλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητας.

«Τοῦ κόσμου ή πιό σωστή στιγμή σημαίνει: ‘Ἐλευθερία.

‘Ἐλληνες μέσ’ τά σκοτεινά δείχνουν τό δρόμο: ‘Ἐλευθερία.

Γιά σένα θά δακρύσει ἀπό χαρά ὁ ἥλιος».

(ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ)

* * *

‘Η κρισιμότητα τῶν καιρῶν μας καλεῖ σέ πανεθνικό συναγερμό, πνευματική ἀνύψωση καὶ ἡθική ἀνάταση. Μέσα μας ζεῖ ὀκατάλυτο, ἀπόλυτο καὶ αἰώνιο τό ΣΑΡΑΝΤΑ. ‘Η Ἑλληνική Φυλή, αἰώνια Ἰφιγένεια, ἀτάραχη σάν τό Διγενή στά μαρμαρένια ἀλώνια, πορεύεται μέ τό κεφάλι πάντοτε φηλά, ὑψώνει τή γεμάτη φλόγα μορφή της ἐπάνω ἀπ’ τίς τριχυμισμένες χαῖτες τῶν κυμάτων καὶ γίνεται ὁ πλαστουργός τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὁ ὑπέροχος νομοθέτης στό χῶρο τοῦ πνεύματος. ‘Η ὅρθια ἑλληνική ψυχή καταξιώνει τούς “Ἐλληνες ὡς” Ἐθνος καὶ είναι ὁ μοναδικός συντελεστής τῆς ἔθνικῆς ἴστορίας μας ἀπ’ τίς ἀρχές τῆς μέχρι σήμερα. Είναι ή κιβωτός, μέ τήν δοποία στήν ἀγκάλη είναι προορισμένο νά περνᾶ ὁ Λαός μας, ἀπείραχτος ἀπ’ τήν ἀπειλή τῶν κινδύνων, τή φθορά τοῦ χρόνου καὶ τήν ἀνεμοζάλη τῶν καιρῶν. Διαφυλάσσοντας τίμιο τόν Ἀνθρωπο καὶ ἄμωμη τήν Ἐλευθερία, φυλλομετροῦμε τήν Ἰστορία μας. Είναι ἐκπλήρωση χρέους πρός τό μοναδικό ἡθικοθρησκευτικό θησαυρό τριάντα αἰώνων. Είναι πραγματοποίηση τοῦ φλογεροῦ ἔθνικοῦ σαλπίσματος καὶ θρίαμβος τῆς αἰώνιότητας τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς:

«— Δέ χάνομαι στά Τάρταρα,

μονάχα ξαποσταίνω.

Στή ζωή ξαναφαίνομαι

καὶ λαούς ἀνασταίνω».

‘Ο Άγιογράφος Κωνσταντίνος Σπυρόπουλος

Κουκουριώτικες Λαογραφικές Πληροφορίες

Τοῦ Γιάννη Ηλιόπουλου

Τό παλιό χωριό Κούκουρα τῆς Δωρίδας, ήταν χτισμένο σ' ἀγναντερό μέρος, παράμερα ἀπ' τή «Δημοσιά», τήν τότε ἡμιονική ὁδό Ναυπάκτου - Εύπαλίου - Κλήματος - Ἀπάνω Παλαιοξαριοῦ... Λιδωρικοῦ καί στίς νότιες πλαγιές δύο λόφων ὑφομέτρου 300 μέτρων πάνω ἀπ' τήν ἐπιφάνεια τοῦ Κορινθιακοῦ.

Τό προστάτευε, ἀλλά τῷθρεφε πλούσιος δεντριάς, λόγγος ἀπό ἀργιές, πουρνάρια καί μεγάλες ἔκτασεις σκεπασμένες ἀπό σχίνα, κουμαριές καί ρύκια δλων τῶν εἰδῶν.

Πρίν ἀπ' τό 1923, τά χωράφια του στό Παλιοζεύγαρο (πολλά ἄλλα ήταν «Ρόνια», δηλ. ξανοίγματα στίς παρυφές τοῦ δάσους, μερικά δέ καί «Ἐθνικές Γαῖες» - κτήματα, πού εἶχαν περιέλθει στό Κράτος μετά τήν Τουρκοκρατία καί παραχωρήθηκαν στούς Ἀγωνιστές τοῦ '21, ως ἀνταμοιβή (στήν περιοχή τοῦ τυπωνύμιου «Ντριπύλλα»), ἀνῆκαν στό Μοναστήρι τῆς Βαρνάκοβας.

Γεωργο-κτηνοτροφικός μικροοικισμός, τά Παλαιά Κούκουρα, εἶχαν τήν τύχη νᾶναι πολύ κοντά, στήν παρυφή, τοῦ χώρου, δπου ήταν χτισμένο τό παλαιότατο Μοναστήρι τῶν Κομνηνῶν, δ Ἀϊ-Γιάννης δ Πρόδρομος τῶν Θέρμων, στούς ἐλαιώνες καί τό Μεγάλο Μετόχι του, δπου οἱ Κουκουριώτες ἔβρισκαν δουλειά, ως τά τελευταῖα χρόνια, ως τή δεκαετία τοῦ '70...

Ἀνάμεσα στόν οίκισμό καί στά οίκηματα τοῦ Μοναστηρίοῦ τῶν Θέρμων, πού τοῦμελλε, νά γίνει τό Πρώτο Όλοκαύτωμα τοῦ Ἀγῶνα (26 πρός 27 Μαρτίου 1821 - κατά τήν τοπική παράδοση - σφάγηκαν οἱ καλόγεροί του καί κάηκαν οἱ ἐγχαταστάσεις του, σ' ἀντίποινα τῆς ἐπαναστατικῆς ἐνέργειας τῶν ντόπιων, πού τή νύχτα τῆς 23ης πρός τήν 24η Μαρτίου τοῦ 1821, εἶχαν αἰχμαλωτίσει δλους τούς Τούρκους

τῆς περιοχῆς τοῦ Μόρνου καὶ τούς εἶχαν δδηγήσει στή «Σκλαβόλακα», πάνω στή «Δημοσιά» στό ύψος τοῦ Κλήματος) καὶ πάνω σέ μακρόστενο λόφο, ἔστεκε τό παλαιότατο ἐκκλησάκι τοῦ Ἀϊ-Θανάση, δίπλα σέ Κοιμητήρι - κοινό γιά τούς οἰκισμούς Κούκουρα, Κουπλαῖοι, Καλυβάκια, Καλλημάνη, Ἀμπλα, Νεραντζίες.

Τό ἐκκλησάκι αὐτό ἀναστηλώθηκε πολλές φορές, γιατί τό ἔδαφος κατολισθαίνει ἀργά, ἀλλά σταθερά πρός τό χείμαρρο τῆς Μαντήλως, ἀκριβῶς στήν ἀπέναντι τοῦ Μοναστηριοῦ ὅχθη τοῦ ποταμοῦ καὶ τό μόνο, πού τούχε ἀπομείνει ἀπ' τά παλιά τά χρόνια, ἥταν μιά εἰκόνα τοῦ Ἀϊ-Θανάση (Πορτραΐτο), ἀγιογραφημένη πάνω σέ ἡμικατεργασμένα πλατανόξυλα, στίς 5 Μαΐου τοῦ 1860, ἀγνωστο ἀπό ποιόν ἀγιογράφο, νεώτερης ἀγιογραφικῆς σχολῆς.

Στίς ἀρχές τοῦ περασμένου αἰῶνα, μιά ὁμάδα Κουκουριωτῶν ξέφυγε πρός τό Λαύριο καὶ τήν Ἀμερική. Ἐνας ἀπό τούς μετανάστες τῆς Ἀμερικῆς, ὁ Κώστας Χρίστου Χαλκιᾶς, ἀφοῦ καζάντησε, εἴπαν, στά ξένα, ξαναγύρισε στήν πατρίδα καὶ στά φτωχά Κούκουρα καὶ ξεχρέωσε ἔνα τάμα του: Νά στολίσει τόν Ἀγιο τοῦ μικροῦ χωριοῦ του μέ εἰκόνες, κατασκευάζοντας κι ἔνα Τέμπλο.

Ἀγνωστο σέ μᾶς, τό πῶς βρέθηκε στά Κούκουρα, ἀνάμεσα στά χρόνια 1925 - 1927, ὁ ἀγιογράφος Κώστας Σπυρόπουλος, ἀπ' τά Ντρεστενά (Δρεστενά, Τρίστενο - Δωρίδας).

Ἐρχόταν, λέει ἡ παράδοση, στά Κούκουρα, σιμά - κοντά στό πανηγύρι τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου (18 Ιανουαρίου), πού χράταγε τότε τρεῖς μέρες καὶ συγκέντρωνε πολλούς πανηγυριώτες - πανηγυριστές, ἀπ' τά γύρω χωριά, τίς μακρινές κουμπαριές καὶ τίς παλιές «ἀδερφοποιητιές» κι ἔμενε στά Κούκουρα μέχρι καὶ τό Θέρο.

Στά Παλιά - πάντα - Κούκουρα, ὁ Σπυρόπουλος, διέμενε στό σπίτι τοῦ Κώστα Βασιλείου Τσούση, στό δῶθε μαχαλά, λίγο παρακάτω ἀπ' τό «Χοροστάσι» τῆς Καραμήτσαινας.

Τό σπίτι αὐτό, μέ πέτρινο τοῖχο πάχους ἑβδομήντα ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου - ἔνα περίπου μαστορικό πήχη - λασπόχτιστο, μέ πρῶτο ύλικό τή «γλίνα», τό κόκκινο ἀργιλόχρωμα, πού ἀφθονεῖ στήν περιοχή καὶ δέντρινες ξυλοδέσεις κάθε 75-80 ἑκατοστά τοῦ μέτρου καὶ παρόμοια πλακώματα, ἥταν πλακοσκέπαστο καὶ ὀταβάνωτο. Ἦταν ἀνώγιο κι δδηγοῦσε σ' αὐτό πέτρινη σκάλα.

Τό φαρδύ κεφαλόσκαλο, σκεπασμένο σέ δυό - τρία φύλλα τσίγκου, κατέληγε σέ δωμάτιο προσκολλημένο στήν κύρια οίκοδομή,

μετά τό χτίσιμό της, σχηματίζοντας μ' αύτή ένα δρυθογώνιο τρίγωνο και χρησιμεύοντας γιά τή στέγαση τοῦ φούρνου και τῆς κουζίνας τοῦ καλοκαιριοῦ.

'Η κεντρική είσοδος τοῦ σπιτιοῦ, καφωμένη μέ διπλά ξύλα, ἀπό δρῦες, καρφωμένα μέ γυφτόκαρφα σέ ἐπάλληλες σειρές, ὁδηγοῦσε σέ διάδρομο δύο ἐπί τέσσερα περίπου μέτρα. Ἀριστερά τοῦ εἰσερχόμενου ἦταν τό χειμωνιάτικο, τό μεγάλο δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ, πού ἀπλωνόταν στό μισό ἐμβαδόν τοῦ οἰκοδομημένου χώρου και χρησίμευε μέ τό τζάκι του, τό νεροχύτη του, τό σταχτολόδιο του, τά ἐντοιχισμένα ντουλάπια του, τίς παραθύρες του και τό σανιδένιο κρεβάτι του, γιά δλες τίς δουλειές ἐσωτερικοῦ χώρου!..

Ἀπέναντι στήν κυρία είσοδο ἀγοιγόταν ἡ πόρτα τοῦ «καλοῦ» δωματίου, μέ τό γίκο, τό τραπέζι μέ τό ἀνθογιάλι (τό βάζο), τό μεγάλο καθρέφτη στόν ἀπέναντι τοῖχο, δίπλα στήν πόρτα τοῦ μπαλκονιοῦ, τήν κασέλλα...

Δεξιά τοῦ εἰσερχόμενου, ἄνοιγε ἡ πόρτα μικροῦ δωματίου δυόμιση ἐπί τρία μέτρα περίπου, πού είχε δικό του μικρό τζάκι κι ἔνα παράθυρο και χρησίμευε σάν χώρος φιλοξενίας ἢ ἐνδιαίτημα τῶν γερόντων τοῦ σπιτιοῦ - σῆμα κατατεθέν τῆς Κουκουριώτικης ἀρχιτεκτονικῆς.

Σ' αύτό τό μικρό δωματιάκι διέμενε ὁ ἀγιογράφος, ὁ «Ζωγράφος» ὅπως τόν ἀποκαλοῦσαν οἱ χωριανοί, Κώστας Σπυρόπουλος, δταν ἐρχόταν στά Κούκουρα.

'Εκεὶ ἀγιογραφοῦσε τίς εἰκόνες του, ἐτομάζοντας ὁ ἴδιος και δλη τήν προκαταρκτική δουλειά: Τούφερναν οἱ χωριανοί πλατανίσιες κλάπες καρφωμένες στέρεα μέ τά γυφτόκαρφα, ἔτσι ὥστε νά μή σχιστοῦν ἀργότερα ἡ ἀν είχαν προσαρμοστεῖ, δυό συνήθως σανδεῖς, νά μήν ἀποσυνδεθοῦν.

"Τσερα, πάνω στή λεία πλευρά τους, ἀπλωνε και στερέωνε μέ μικρά καρφάκια στήν περιφέρεια και τέντωνε καλά «μουσαμά», ξετυλίγοντάς τον ἀργά, ἀπό ἔνα ρολό, πούχε πάντα στίς ἀποσκευές του.

Ἄκολουθοῦσε ἡ ἐπιτόπια παρασκευή τῶν χρωμάτων, πού τόν τρόπο της δέν μᾶς διέσωσε ἡ παράδοση. 'Ο Σπυρόπουλος «ίστοροῦσε» τούς ἀγίους του μέσα στό μικρό δωμάτιο - ζενῶνα - ἀτελιέ του, ἔχοντας, λέει, σάν μοντέλο, τήν παλιά εἰκόνα τ' Ἀη-Θανάση, πού τήν είχε μεταφέρει ἀπ' τήν ἐκκλησία στό ἐργαστήρι του. Ἀγιο-

γραφοῦσε, ὅσο χρόνο δὲ Ἡλιος ἔμπαινε μέσα ἀπ' τὸ μικρὸ παράθυρο τοῦ δωματίου του καὶ καλοφώτιζε τό ἐσωτερικό του.

"Ετσι ἀγιογράφησε τίς εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Προδρόμου. Στήν τέταρτη θέση τοῦ Τέμπλου, θάμπαινε ἡ παλιά εἰκόνα τοῦ Ἅγιου Ἀθανασίου, κατά τά καθιερωμένα. Ἀπ' αὐτές τίς τρεῖς εἰκόνες σώζονται, σέ καλὴ κατάσταση, μόνο οἱ δύο. Ἡ εἰκόνα τοῦ Προδρόμου, ἐκτός ἀπό τήν ξύλινη βάση της, ἔχει τελείως καταστραφεῖ..."

Ο Κώστας Σπυρόπουλος ἀγιογράφησε καὶ τούς δύο Ἀρχαγγέλους, τῶν πλαγίων εἰσόδων τοῦ τέμπλου. Ἀγιογραφίες δλόσωμες, ὡς ἔνα μέτρο καὶ ὅγδοντα περίπου ἑκατοστῶν ὄφους. Αὐτές οἱ ἀγιογραφίες εἶναι ιστορημένες πάνω σέ χονδρές, ἀνοξείδωτες λαμαρίνες, καρφωμένες ὥραια καὶ προσαρμοσμένες πάνω σέ τρεῖς μεγάλες πλατανοσανίδες, συνδεδεμένες μέ κλαπόξυλα στά δύο ἄκρα καὶ στή μέση, γιά στερεότητα.

Πάνω σ' αὐτές τίς ἀγιογραφίες ἔχουν διασωθεῖ σέ καλή κατάσταση, δπως καὶ οἱ ἴδιες ἀγιογραφίες τῶν Ἀρχαγγέλων ἄλλωστε, δύο μαρτυρίες: Ἡ μιά ἀφορᾶ καὶ φαινερώνει τόν ἀφιερωτή καὶ ἀναφέρει:

«ΔΑΠΑΝΗ

ΚΩΝΣΤ. ΧΡ. ΧΑΛΚΙΑ

Τῇ 15 Φεβρουαρίου

1927».

Εἶναι γραμμένη στό κάτω ἀριστερό μέρος τῆς ἀγιογραφίας.

Ἡ ἄλλη εἶναι ὀλιγόλογη καὶ ἀναφέρει:

«Κ. Σπυρόπουλος
ἔγραψε».

Ἡ ἐπιγραφή αὐτή καὶ στίς δύο ἀγιογραφίες - πόρτες τῶν Ἀρχαγγέλων τοῦ Τέμπλου, εἶναι στό κάτω δεξιό τοῦ γαλάζιου φόντου καὶ λιγάκι λοξογραμμένη.

Ἡ εἰκόνα - ἀγιογραφία τοῦ Μεγάλου Ἀρχιερέα, πάνω σέ μουσαμά, στερεωμένο σέ ξύλινο πλαίσιο, διατηρεῖται πολύ ὥραια, μ' ἐλάχιστες φθορές.

Εἶναι κι αὐτή ἔργο τοῦ Κ. Σπυρόπουλου «ἐνεπίγραφο»:

Κάτω ἀριστερά εἶναι γραμμένα μέ τόν ἴδιο χαρακτῆρα καὶ τό ἴδιο σχέδιο γραμμάτων, τά λόγια:

«ΔΑΠΑΝΗ
ΚΩΝΣΤ. ΧΡ. ΧΑΛΚΙΑ
Τῇ 15 Φεβρουαρίου
1927».

Καί κάτω δεξιά ἡ ύπενθύμιση:

«Κ. Σπυρόπουλος
Ἔγραψε».

(Σέ λοξή γραφή. Άπο κάτω ἀριστερά, πρός τά πάνω δεξιά).

Τά ΐδια ἀκριβῶς ὀναγράφονται καί μέ τόν ΐδιο τρόπο ὀναφέρονται πάνω στόν «Τριψυλλόσχημο» σταυρό, πού κοσμεῖ τό τέμπλο, φηλά στό μέσον του.

Άλλ' ἐδῶ οἱ μαραγκοί, ὅταν κατασκεύαζαν τό τέμπλο τῆς νέας μικρῆς ἐκκλησίας καί μετέφεραν ἐκεῖ τίς εἰκόνες, ἀπό τήν ἐρειπωθεῖσα παλαιότερη ἐκκλησία, ἔκαναν τή ζημιά: "Ἐκοφαν τμῆμα τοῦ Σταυροῦ, γιατί δέ χώραγε τό μεγάλο του μέγεθος καί τά γράμματα τῶν ἐπιγραφῶν μόλις καί διακρίνονται.

Αὐτές οἱ τέσσερες ἀγιογραφίες (Άρχιερέας, Σταυρός, Άρχαγγελοι) ύπενθυμίζουν τόν ἀφιερωτή καί τόν ἀγιογράφο. Οι ἄλλες τρεῖς καί τ' ἀποστολικά - δεκαπέντε μικρές εἰκόνες - δέν ἔχουν κανένα σημάδι γραφῆς.

- Γιατί αὐτό; ρωτήσαμε τούς γέροντες. Πῶς καί δέν ἔγραψε δ Ζωγράφος τ' ὄνομα τοῦ ἀφιερωτῆ ή καί τό δικό του;

- Δέν τάχραφε αὐτίνα π'λές, δάσκαλέ μ', μοῦπε ἡ μακαρίτισσα τώρα πιά Καραχαλαγγέλω, γιατί αὐτές τς εἰκόνις τς πλερώσαμε ἐμεῖς οἱ γιάλλ', νά είπούμι. Τ' δόκαμι δβολα καί σοδήματα. Καί γειά κειό δέν ἔχη πιγραφές.

»Τίνους τόνουμα νά πρωτογράψ... οὖλα, πάλε, δέ γένεταν...

Τ' Ἀποστολάκια, εἶναι ἀγιογραφημένα πάνω σέ μικρές σανίδες, χωρίς μουσαμά, ὅμως καί δ Σταυρός τοῦ Τέμπλου, ἐνισχυμένες μέ δυσκλάπες χοντρές, πάνω - κάτω, προφανῶς γιά ν' ἀποφευχθεῖ μελλοντικό σχίσμο τοῦ ξύλου.

Τά πρόσωπα, οἱ μορφές τῶν ἀγίων, εἶναι πράες, προσηγεῖς, τά δέ χρωματα δέν παρουσιάζουν φθορές.

Ἐργα τοῦ Κ. Σπυρόπουλου εἶναι ἀκόμα ἡ Ἀμπελος καί τά πλαϊσια τῶν εἰκόνων τοῦ τέμπλου. Οι ἄλλες ξύλινες παραστάσεις τοῦ

σωζόμενου τέμπλου - Δράκοντες, περιστέρια, καλλιτεχνήματα - είναι έργα τοῦ «Πελεκάνου», λαϊκοῦ ξυλογλύπτη Χρίστου Σ. Κατσιάνου, ἀπ' τὸ «Κεῖθε» Κλῆμα ἡ Κοκκιναίους. Τοῦ ὕδιου ξυλογλύπτη, έργο είναι καὶ τὰ «Βημόθυρα»...

— Καί δέ μοῦ λές, κυρά Μαρία, εἰχα ρωτήσει κάποτε τὴν ἄλλοτε σπιτονοικούρισσα τοῦ Σπυρόπουλου: Ποιός τάιζε τό ζωγράφο, δσο καιρό ἥταν στό χωριό;

»Ο Χαλκιο-Κώστας;

— Τάισε κι ἔκειός. Δευτέρα, πού πῆγε νά φέρει τήν καμπάνα, πούρχομε ἀκόμα στήν ἐκκλησία καὶ κελαηδάει, νά είποῦμι, ταῖζαμε ἐμεῖς, τό χωριό.

»Καθένας τούφερνε, δ.τι είχε καὶ νηστικό, τόν ἄνθρωπο, δέν τόν ἀφήκαμι πουτές...

Καί συνέχισε ἡ γερόντισσα:

— Κι ἔκειός, δταν τά χωράφια ἥθελαν πουλλά χέρια, ἀφνε τες μπουγιές καὶ τά ἐργαλεῖα τ', νά είποῦμι, κι ἔβγαινε καὶ θέριζε μαζί μέ τες χωριανούς τά κθάρια... Ἦταν καλός ἄνθρουπους κι ἐμεῖς, δταν ἔφευγε γιά τούν τόπουτ', ἥταν ἀπ' τά Ντριστινά, κάπους είπαν οι δάντρις, τόν φλέβαμι ἀπ' δ.τ' είχαμι...

Ἐτσι δ Κώστας Σπυρόπουλος δέθηκε καὶ συμβίωσε μέ τούς Κουκουριώτες τίς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, στόν γεωργικο-κτηνοτροφικό μικροικισμό τους, κατά τή δεκαετία τοῦ 1930, ἀφήνοντας φήμη ἀγαθή, ἀφοῦ οἱ γέροντες, δταν μοῦ διηγοῦνταν τήν περιπέτεια τῆς ἀγιογράφησης τοῦ Τέμπλου τοῦ Ἅγιου Ἀθανασίου, ἐδειχναν χαρούμενοι καὶ συγκινημένοι.

Τίς πληροφορίες αὐτές πήρα πρίν ἀπό χρόνια, ἀπ' τήν Ἄγγελω τοῦ Καραχάλιου, τό Βασίλη Κ. Τσούση (στό σπίτι τοῦ πατέρα του ἀγιογραφοῦσε δ Σπυρόπουλος καὶ δ ὕδιος ἥταν τότε 26-27 χρόνων), τή γειτόνισσα Βασιλική Μπαουστάνου, πού ἔβλεπε, τά συμβαίνονται στό διπλανό σπίτι κι ἄλλους ἀκόμα χωριανούς. Πέρα ἀπ' δλ' αὐτά, τίποτα ἄλλο δέν ξέραμε στά Κούκουρα γιά τόν ἀγιογράφο τῆς παλιᾶς ἐκκλησίας μας Κώστα Σπυρόπουλο.

Άλλα, στά 1994 κυκλοφόρησε τό ἔξαίρετο βιβλίο τῆς κ. Λουκοπούλου - Παττίχη, μέ τίτλο: ΒΑΡΔΟΥΣΙΑ. ΣΤΑ ΧΩΡΙΑ ΤΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΔΩΡΙΔΑΣ.

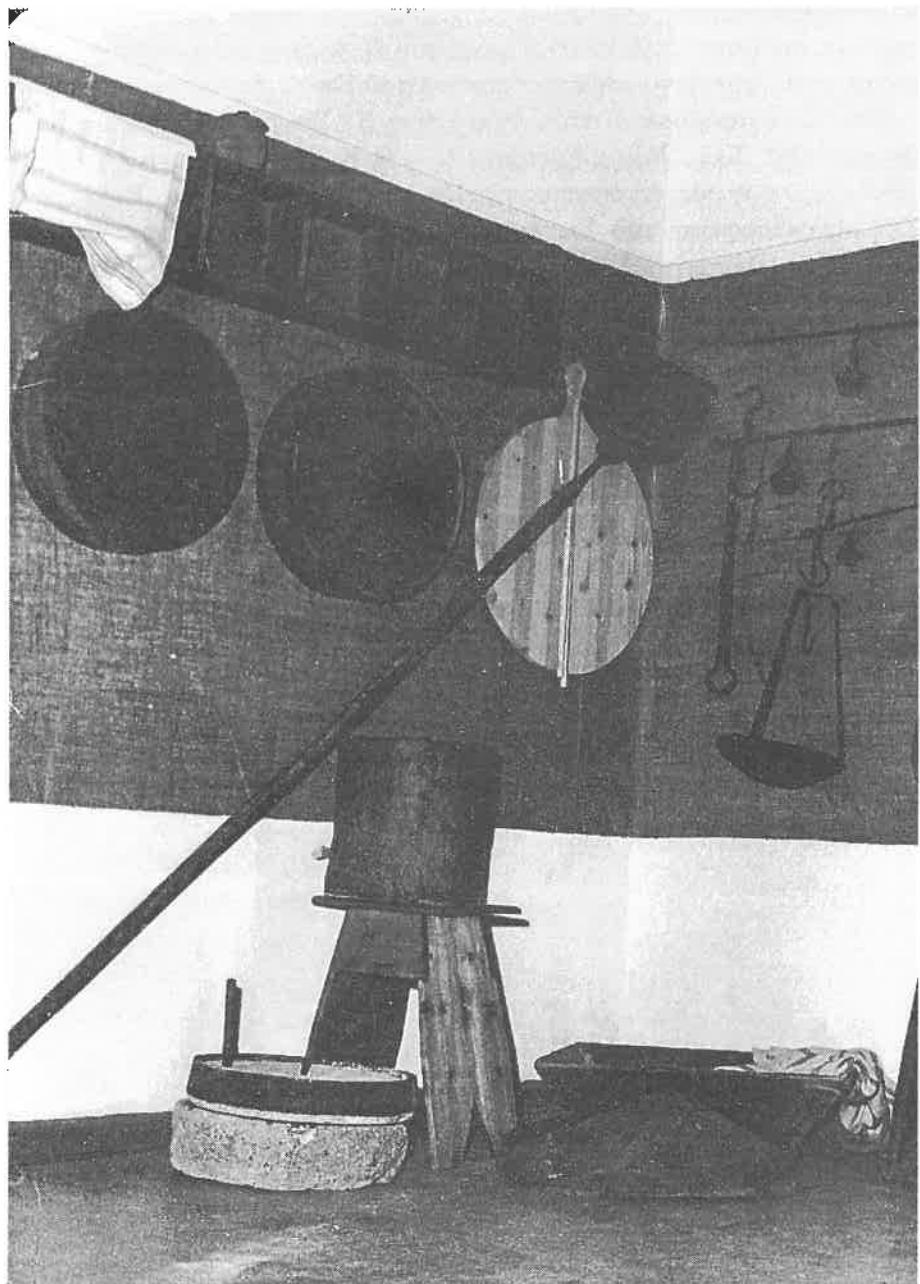
Στό βιβλίο αὐτό καὶ στίς σελίδες 248 - 253 γίνεται λόγος γιά τό χωριό τῆς δρεινῆς Δωρίδας Τρίστενο (Δρεστενά) καὶ εἰδική ἀναφορά

στόν Τριστενιώτη ζωγράφο Κ. Σπυρόπουλο, δημοσιεύονται δέ καί τρεῖς φωτογραφίες μέ αγιογραφικά του έργα, πού κοσμοῦν τόν ἐνοριακό ναό Τριστένου «Μεταμόρφωση τοῦ Σωτῆρος».

Άπό τά ἀναφερόμενα στόν ἀγιογράφο Κ. Σπυρόπουλο, μαθαίνουμε τά ἔξης: Σελ. 249. Σημείωση 4. «Ο Κ. Σπυρόπουλος (1881 - 1941), ἀγιογράφος, ἀπόφοιτος τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν. Ἔργα του: Στή Μεταμόρφωση τοῦ Σωτῆρος, Παναγία (Τρίστενο), στούς Ἅγίους Ταξιάρχες (Πενταγιού), σέ ἐκκλησίες τοῦ Μαλανδρίνου, Ἀμυγδαλιᾶς. Στήν ἐκκλησίᾳ τοῦ Λιδωρικίου ἀγιογράφησε τό τέμπλο τό δποϊο καταστράφηκε, δταν πυρπόλησαν τό Λιδωρίκι οι Ἰταλογερμανοί».

Τό δίχως ἄλλο, θά πρέπει νά ἐπισκεφθοῦμε, ταπεινοί προσκυνητές, τίς ἐκκλησίες, πού κοσμοῦνται καί μέ αγιογραφίες τοῦ Κώστα Σπυρόπουλου.

Ἐργαλεῖα καὶ σκεύη σχετικά μὲ τό φωμί.
(Απ' τά ἐκθέματα τοῦ Α.Μ.Φ.)

ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ

Toū Γεωργίου N. Κουτσοκλένη

Είπωθηκε ότι κανενός λαοῦ ή φαντασία δέν ύψωθηκε τόσο πολύ καὶ δέν δημιούργησε τόσα ἀριστουργήματα, ὅσα ὁ ποιητής λαός μας.

Ἄπ' τά πρῶτα βῆματά του ὁ ἄνθρωπος δέθηκε μέ τά ζῶα καὶ τά φυτά καὶ ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες του καὶ τή σπουδαιότητα πού ἔβλεπε στό καθένα τό ἔδενε μέ κάποιο μῦθο καὶ μέ κάποιο θεό.

Ἄλλα καὶ κατά τούς χρόνους πού ὁ Ἐλληνας ἐγκατέλειψε τήν παληά του θρησκεία γιά νά ἀσπασθεῖ τόν Χριστιανισμό, συνεχίστηκε αὐτό τό δέσιμο μέ τούς Ἀγίους καὶ ἴδιαίτερα μέ τήν Παναγία στήν δποία ἔχουν ἀφιερώσει ἀρκετά φυτά, ὅπως π.χ. τόν κρίνο καὶ τόσα ἄλλα γιά νά δώσουν κάποια ἑξήγηση στά φαινόμενα τής φύσεως. Μέχρι γάντια καὶ σκουλαρίκια τής φόρεσαν κι' αὐτά ἥταν τά φυτά Ντιζιτάλις καὶ Φούξια ἀντίστοιχα. Άκομα πίστεψαν ότι τά ἀσπρά στίγματα πού ἔχουν πάνω τους τά φύλλα τοῦ γαιδαράγκαθου είναι σταγόνες ἀπ' τό γάλα της, ὅταν θήλαζε τον Μονογενή Της.

Ἐτοι ἀπ' τήν ἀρχαιότητα ὀκόμα ἔχουμε ὡραιότατους μύθους καὶ μάλιστα πολύ διδακτικούς, πού μᾶς μιλοῦν γιά Μεταμορφώσεις, σεις ἀνθρώπων καλῶν ἢ κακῶν σέ πτηνά, ἐρπετά, ζῶα ἢ καὶ φυτά.

Ψήγματα ἀπ' αὐτές τίς μεταμορφώσεις θά προσπαθήσουμε νά δώσουμε σέ τούτη τή σειρά πού φέρει τό γενικό ὄνομα «Μεταμορφώσεις», γιά ἐνημέρωση τῶν... πολλῶν.

Η ΧΕΛΙΔΟΝΑ ΚΑΙ Η ΑΗΔΟΝΑ

Λένε οτι ὁ Διάβολος ἔχει τέσσερα πόδια, τά δποία βάζει δπου θέλει νά κάνει τό κακό. Ἐμένα δέν μέ ἵκανοποιεῖ αὐτή ἢ ἀποψη καὶ τούτο γιατί καὶ σαρανταποδαροῦσα νά ἥτανε πάλι δέν θά ἔφταναν τά πόδια του νά κάνει τίς τόσες πολλές ζαβιλίές πού κάνει. Ἐγώ πιστεύω πώς τήν ούρά του, τήν τόσο μακριά καὶ τόσο εὐέλικτη χρησιμοποιεῖ, ὁ ἀθλιος, καὶ τή βάζει γιά νά κάνει τό κακό.

Τήν ούρά του πρέπει νά ἔβαλε λοιπόν καὶ στήν ιστορία πού ἀκολουθεῖ.

Κάποτε ζοῦσε σέ κάποιο σπίτι μιά τρισευτυχισμένη οἰκογένεια πού ἀποτελεῖτο ἀπό τήν Χελιδόνα, τόν ἄνδρα της καὶ τά δύο της παιδιά καὶ μαζί τους εἶχαν καὶ τήν ἀδελφή της τήν Ἀηδόνα.

Ἡ εὐτυχία εἶχε ἐγκατασταθεῖ μονίμως σ' αὐτή τήν οἰκογένεια καὶ δλα ἥταν χαρούμενα καὶ γαλήνια. Τοῦτο ἐκτιμήθηκε ἴδιαίτερα ὅταν αὐτή χάθηκε.

Αὐτή ὅμως η εὐτυχία ἥταν ἐκείνη πού προκάλεσε τήν προσοχή τοῦ τρισκατάρατου, δόποιος ἀμέσως βάλθηκε νά τήν χαλάσει. Ἄς μή ξεχνοῦμε ὅτι ὅταν ἡ εὐτυχία ἀνεβαίνει ψηλά, τότε προκαλεῖ τόν κεραυνό, ὅπως τά ψηλά ἔλατα στίς κορυφές τῶν βουνῶν. Καί μιά μέρα πού ἡ Χελιδόνα εἶχε βγεῖ ἀπ' τό σπίτι γιά δουλειές, ὁ ἄνδρας της, τυφλωμένος ἀπ' τό πάθος πού τοῦ προξένησε ὁ Ζερζεβούλης, βουλήθηκε νά βρεθεῖ μέ τήν κουνιάδα του καὶ ἀμέσως τῆς τό πρότεινε. Ἐκείνη ὅμως, σοβαρό καὶ πολύ καλοαναθρεμμένο κορίτσι ὅπως ἥταν ἀπέρριψε ἀμέσως καὶ κατηγορηματικά τίς ἀνήθυκες προτάσεις τοῦ γαμπροῦ της, δόποιος ὅμως θεώρησε τόν ἐγώϊσμό του προσβεβλημένο καὶ χωρίς χρονοτριβές ἐπετέθη στήν κουνιάδα του. Δέν ἤξερε ὁ δυστυχής ὅτι δέν πρέπει νά ξυπνήσει κανείς τήν συμφορά, ὅταν αὐτή κοιμᾶται. Ἐκείνη ἀρνήθηκε, ἀντιστάθηκε, πάλεψε, ἀλλά τελικά δέν κατόρθωσε νά ἀποφύγει τήν ἀτίμωση. Τότε καὶ μή ἔχοντας τίποτα ἄλλο νά κάνει, είπε στόν βιαστή γαμπρό της ὅτι θά τά πεῖ δλα στήν γυναίκα του καὶ ἀδελφή της, μόλις αὐτή γυρίσει.

Ἐκείνος, μετά τόν κορεσμό τοῦ πάθους του, ἀρχισε νά συνέρχεται, νά συνειδητοποιεῖ τό λάθος του καὶ τό ἔγκλημά του καὶ τρομοκρατημένος, ἀρπαξε ἔνα φαλίδι καὶ ἔκοψε τή γλώσσα τῆς Ἀηδόνας, μέ τή σκέψη ὅτι ἔτσι αὐτή δέν θά μπορέσει νά ἐνημερώσει τήν ἀδελφή της.

Σέ λίγη ὥρα κατέφθασε χαρούμενη, γελαστή καὶ πεταχτή καὶ φορτωμένη καλούδια γιά τά παιδιά της, ἡ Χελιδόνα. Ὅμως τό κλίμα πού βρῆκε στό σπίτι της δέν ἥταν ἐκεῖνο πού περίμενε. Ο ἄντρας της σκυφτός, βλοσηρός, ἀμύλητος καθόταν ἐκεῖ, ἐνῶ ἡ ἀδελφή της πεσμένη σέ μιά γωνιά τοῦ δωματίου, σάν σφουγγαρόπανο, σωστό ράκος φυχικό καὶ σωματικό, τήν κοίταζε μέ ἔνα μεγάλο παράπονο καὶ μέ πολύ πόνο στά μάτια της. Στίς ἐρωτήσεις της γιά τό τί συμβαίνει, δέ μέν ἄνδρας της παρέμεινε ἀμύλητος, ἐνῶ ἡ ἀδελφή της προ-

σπαθοῦσε μέν, ἀλλά δέν μποροῦσε νά τῆς μιλήσει. Τότε ἡ ἄτυχη Ἀηδόνα κατέφυγε στήν παντομίμα καί μέ τὸν τρόπο αὐτό ἐνημέρωσε τήν ἀδελφή της γιά τή συμφορά που τή βρῆκε, δταν αὐτή ἔλειπε. Καί ἡ Χελιδόνα ὅταν βεβαιώθηκε γιά τοῦ λόγου τό ἀσφαλές, δργισμένη ὅρμησε στὸν ἄνδρα της, τὸν ὀνήθικο, τὸν αἰσχρό αἴμομίκτη, τὸν ἀνόσιο, τὸν κακοῦργο, μέ σκοπό νά τὸν ξεσκίσει. Ή κοινωνικότητά της καί ἡ εύθυμιά της χάθηκαν, ἀλλά ἡ εὐκινησία της καί τό θάρρος της γιγαντώθηκαν, κάτι πού πρόσεξε ὁ σύζυγός της καί κατάλαβε τὸν κίνδυνο που εἶχε νά ἀντιμετωπίσει καί ἔχοντας ἀκούσει ὅτι ἡ καλύτερη ἄμυνα είναι ἡ ἐπίθεση, ὅρπαξε τό φαλίδι, πού βρισκόταν ἔκει κοντά του, καί μ' αὐτό σκότωσε καί τά δύο τὸν παιδιά μέ σκοπό νά τρομοκρατήσει τήν ἔξαγριωμένη γυναίκα του.

Όταν δμως ἡ Χελιδόνα είδε τὸν ἄνδρα της νά γίνεται καί παιδοκτόνος μπροστά στά μάτια της, τότε ἔξαγριώθηκε περισσότερο καί δρμώντας ὅρπαξε τό φαλίδι, πού ἀκόμα ἔσταζε αἷμα, τό αἷμα τῶν παιδῶν της καί μ' αὐτό κατακρεούργησε τὸν ἀπαίσιο ἄνδρα της.

Βαρειά, ἀσήκωτη, πικρή ἥταν ἡ λύπη που ἔπεσε στό σπίτι αὐτό.

Ή μεγάλη εύτυχία, πού μέχρι τώρα βασίλευε ἔκει ἀλλαξε θέση μέ τήν πολύ μεγάλη δυστυχία.

«Θυητῶν ὅλβιος, εἰς τό τέλος οὐδείς», μᾶς λέει ὁ σοφός Εὔριπίδης.

Τήν ἀπελπιστική αὐτή κατάσταση στήν ὅποια βρέθηκαν ἀπ' τή μιά στιγμή στήν ἀλλή οι δύο ἀδελφές, είδαν οι θεοί καί λυτήθηκαν. Καί ὁμόφωνα ἀποφάσισαν καί μεταμόρφωσαν τίς δύο ἀδελφές σέ πουλιά.

Ή μέν Χελιδόνα ἀπό τότε φορώντας πάντα μιά μαύρη μπέρτα, ἀφοῦ πενθεῖ, ἔχοντας ώς οὐρά της τό φαλίδι μέ τό δποῖο γίνανε τά τέτοια καί τόσα ἐγκλήματα, γυρίζει ἀπό σπίτι σέ σπίτι ἀναζητώντας τά παιδιά της.

Ή Ἀηδόνα δέ, στήν ὅποια οι θεοί ξανάδωσαν τή γλῶσσα της, ἀλλά πάρα πολύ καλύτερη ἀπ' αὐτή πού εἶχε, δέν μπορεῖ νά ἀπαλλαγεῖ ἀπ' τήν ντροπή πού τής προξένησε ἡ ὀτίμωσή της. Ντρέπεται καί γι' αὐτό δέν κυκλοφορεῖ τήν ἡμέρα γιά νά μή δεῖ καί γιά νά μήν τή δοῦν, ἔτσι ντροπιασμένη πού είναι. Ἀλλά σάν νυχτώσει τότε ὀρχίζει νά κελαηδεῖ. Δέν τραγουδᾶ, ἀλλά μοιρολογεῖ. Καί είναι τό μοιρολόι της τόσο παθιασμένο, μέ ἀτελείωτη ποικιλία μουσικῆς, γλυκοκέλαδο, πού δταν ἔχεις τήν τύχη νά τό ἀκούσεις, χαζεύεις, χάνεσαι, ἀπογειώνεσαι καί εύχεσαι ποτέ νά μήν τελειώσει.

Ἐδῶ ἔχει θέση τό ρῆμα τοῦ Ἰσοχράτη πού λέει: «Μηδενὶ συμφορά ὁδεινίσεις· κοινὴ γάρ ἡ τύχη καὶ τὸ μέλλον ἀόρατον».

ΣΗΜ.: Τό θηλιβερό κελάηδημα, δ μελαγχολικός χαρακτήρας τοῦ ἄσματος, ἡ ἀτέλειωτη ποικιλία μουσικῆς τοῦ ἀηδονιοῦ, γέννησαν στή φαντασία τοῦ λαοῦ μας πολλούς μύθους. Μ' αὐτούς καὶ γιά νά δλοκληρωθεῖ αὐτό τό θέμα, θά ἀσχοληθοῦμε ἄλλη φορά.

ΑΙΔΟΝΑΣ ΣΥΝΕΧΕΙΑ

“Οπως ὑποσχεθήκαμε συνεχίζουμε τίς μεταμορφώσεις, τίς ὄλλες ἐκδοχές τοῦ Ἀηδονιοῦ, δπως αὐτές τίς βρήκαμε στή ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ τοῦ Κ. ΡΩΜΑΙΟΥ καὶ σέ ἄλλες πηγές.

Παραλλαγή 1η

‘Η Ἀηδόνα ἡταν θυγατέρα τοῦ Πανδάρεως καὶ εἶχε ἄνδρα της τόν βασιλῆα Ζῆθο, μέ τόν δποϊο εἶχε ἔνα παιδί, τόν Ἰτυλο.

“Οπως εἴπαμε διάβολος κάτι τέτοια χαίρεται καὶ ἔβαλε στό μυαλό τῆς Ἀηδόνας τή ζήλεια πρός τή συνυφάδα της, γιατί ἔκεινη εἶχε πολλά παιδιά. Τυφλωμένη ἀπ' τόν φθόνο, ἔνα βράδυ, πήρε ἔνα μαχαίρι καὶ τράβηξε νά σκοτώσει τό μεγαλύτερο παιδί τῆς Νιόβης, ἀλλά μέσα στό σκοτάδι λάθεψε καὶ ἀντί νά σκοτώσει τό παιδί τῆς Νιόβης, σκότωσε τό μοναχοπαίδι της.

Συντριψμένη ἡ παιδοκτόνος ἅρχισε νά κλαίει χωρίς παρηγοριά. Αύτή τήν τραγική είρωνεία λυπήθηκαν οἱ θεοί καὶ μεταμόρφωσαν τήν Ἀηδόνα σέ πουλί. ‘Η Ἀηδόνα δέν μπορεῖ νά ξεχάσει δτι είναι μία παιδοκτόνος, δτι σκότωσε τό μονακριβό της παιδί, δέν μπορεῖ νά ξεχάσει τόν ἀγαπημένο της Ἰτυλο καὶ γι' αὐτό κλαίει κάθε νύχτα μοιρολογώντας τον.

“Οταν ἔγινε ἡ μεταμόρφωσις τῆς Ἀηδόντας σέ πουλί, οἱ συγγενεῖς της παρακάλεσαν τούς θεούς νά μεταμόρφωθοῦν κι αύτοί ἀνάλογα. ‘Η ἐπιθυμία τους ἔγινε ἀποδεκτή ἀπ' τούς θεούς καὶ ἔτσι ἔχουμε τόν πατέρα της Πανδάρεω ἀλιαστόν. Τόν σύζυγό της Πελεκάνον, τή μητέρα της Ἄλκυόνα, τόν ἀδελφό της Ἐποπα, δηλαδή Τσαλαπετεινό (παρδαλέκτορα, ἀγριοκοκοτάκο) καὶ τήν ἀδελφή της Χελιδόνα.

Παραλλαγή 2η

Ἀηδόνι καὶ κότουφας:

Ο λαός μας θέλει τό Ἀηδόνι νά ἡταν δμορφο τσοπανόπουλο πού
ζπαιζε πολύ καλά τή φλογέρα του. Τό παιξιμό του ἡταν καταπλη-
κτικό καὶ γι' αύτό ἔκανε ἐνα ἄλλο τσοπανόπουλο πού δέν τά κατά-
φερνε, νά ζηλέψει. Τυφλό κι' αύτό ἀπ' τό φθόνο δρμησε μιά μέρα
κατά τοῦ Ἀηδονιοῦ, ἐνώ αύτό ἀμέριμνα ζπαιζε τή φλογέρα του, θέ-
λοντας νά τό σκοτώσει. Ό θεός δμως πρόβλαβε καὶ δμέσως μεταμόρ-
φωσε τά δυό παιδιά σέ πουλιά Καὶ τό παιδί πού ζπαιζε τή φλογέρα
του τόσο γλυκά, τό ἔκανε ἀ η δ ό ν ι καὶ ἔξακολουθεῖ νά παιζει τή
φλογέρα του. Τό ἄλλο παιδί, τό φθονερό, τό ἔκανε κότουφα, τοῦ
ἔβαψε τά φτερά του μαύρα, γιά νά μοιάζουν μέ τή μαύρη ψυχή του
καὶ τοῦ ἔκανε τή μύτη κίτρινη γιά νά τονίζει τόν φθόνο, ἀφοῦ κανέ-
να κίτρινο πρόσωπο δέν είναι καλό.

"Ομως οι ίστορίες - μύθοι - γύρω ἀπ' αύτό τό θέμα δέν στα-
ματάνε ἔδω.

Στήν Ἑλληνική Μυθολογία θά βροῦμε ἀρκετές ὅλλες καὶ μάλιστα
διαφορετικές ἀπό πόλη σέ πόλη ίστορίες. Ἀλλη παραλλαγή ἔχει ἡ
Ἀθήνα, ἄλλη ἡ Θήβα, ἄλλη τά Μέγαρα, ἡ Θράκη, ἡ Μ. Ἀσία καὶ οι
περισσότερες ἀπ' αύτές θέλουν φονιά τήν ἀηδόνα καὶ ὅχι τή χελιδό-
να.

Ἄλλα ἔδω πρέπει νά σταματήσουμε γιατί:

α'. «Τό νά μή λές πολλά τ' ἀηδόνι σέ μαθαίνει.

Τόν ἐνα μῆνα κελαηδεῖ, τούς ἔνδεκα σωπαίνει».

β'. «Εἴπαμε πολλά καὶ σώνει

κι' ἀς λαλήσει κι' ἄλλο ἀηδόνι».

Η ΑΛΚΥΩΝΑ

Τούτο τό πουλί ἡταν ἄλλοτε θυγατέρα τοῦ Αἴολου, αύτοῦ πού
μέσα σ' ἐνα τουλούμι είχε τούς ἀνέμους καὶ τούς χρησιμοποιοῦσε
δταν καὶ δπως αύτος ηθελε.

Ἡ Άλκυόνα είχε μάνα της τήν Ἀγχιάλη καὶ ἄντρα της τόν Κήϋκο.

Ο Κήϋκος ἡταν ἄντρας πολυμήχανος καὶ πολύ καλός οίκογενει-
άρχης. Ἀγαποῦσε τήν γυναίκα του πολύ καὶ κείνη τόν λάτρευε. Τό-
σο μεγάλη ἡταν ἡ ἀγάπη τους πού μιά μέρα ξεφώνησαν δτι ἡταν πε-
ρισσότερο εύτυχισμένοι ἀπ' τόν Δία καὶ τήν "Ηρα. Καλά δμως είπε ὁ

Βίας δτὶς ἡ ἀλαζονεία εἶναι ἐμπόδιο τῆς σοφίας κι' ὀκόμα καλύτερα μᾶς εἴπε ὁ Μέγας Γρηγόριος τό «Μή μέγα ἐπαρθῆς, ἵνα μή μεῖζον κατενεχθῆς».

Ἄκουσε λοιπόν ἡ Ἡρα τὴν ἐπαρση τῆς Ἀλκυόνας καὶ τῇ μεταμόρφωσε σέ πουλί. τὸν δέ ἄνδρα τῆς σέ ἀρπακτικό ἐπίσης πουλί.

Ζοῦσε κοντά στή θάλασσα, ἀλλά ἐπειδή τά κύματα τῆς ὅρπαζαν τά παιδιά της, ὅταν αὐτά ἤταν μικρά, αὐτή ἔκλαιγε συνεχῶς.

Τότε ὁ Δίας συγκινήθηκε ἀπ' τά δάκρυά της καὶ ἀπαγόρευσε στούς ἀνέμους νά φυσοῦν κατά τή διάρκεια πού ἡ Ἀλκυόνα κλωσσίζει τ' αὐγά της. Αὐτές οἱ μέρες, ἀπ' τά παληά χρόνια, τίς λένε Ἀλκυονίδες καὶ συνήθως εἶναι κάπου εῖχοσι καὶ τίς βλέπουμε ἔκει γύρω τοῦ Ἅγίου Εύθυμιού (20 Ιανουαρίου).

«Κυούσης δέ ἀλκυόνος ἵσταται τά πελάγη, εἰρήνην δέ καὶ φιλίαν ἀγουσι ἀνεμα», γράφει ὁ Αἰλιανός.

Τίς ἡμέρες αὐτές, οἱ φίλοι μας Γάλαξειδιῶτες τίς λένε: «Ἄη-Θυμιοῦ μπονάτσες».

Ἀλκυονίδα θάλασσα, λένε τόν κόλπο στό ἀνατολικό μέρος τοῦ Κορινθιακοῦ, ἔκει κοντά στό Πόρτο Γερμενό καὶ «Ἀλκυονίδες νῆσοι», τά νησάκια πού βρίσκονται ἔκει.

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΧΙΟΝΙ

Τοῦ Γιάννη Ἀν. Σαντάρμη

Τό μοχλοβόρι σώπασε, δέ σειοῦνται πιά τά φύλλα,
τά σύγνεφα σηκώθηκαν και χύθηκε μιά ἀσπρίλα,
σάν τοῦ λευκοῦ περιστεριοῦ τά δλάνοιχτα φτερούγια,
ώς τ' οὐρανοῦ τὴν οὔγια.

Κι ἄξαφνα, σάν μαντάτορας πού προμηνάει τό χιόνι,
τό κοκοσέλι ἔρχεται, τό κοκορόβι σώνει
καί στήν αὐλή χοροπηδᾶ, ξοπίσω κι αὐτό, νά τό,
τό χιόνι πέφτει κάτω.

Τοῦφες παχιές χάμου ἀκουμποῦν χιονόυφαντες κι ἀφράτες,
κόλλησαν κιόλας καταγῆ, ἀσπρολογῆνε οἱ στράτες,
τά κεραμιδοσκέπαστα σκεπάστηκαν τά σπίτια,
ἀλώνια, ἀμπελοφύτια.

Χαρά πού τό 'χουν τά παιδιά, χαρά πού 'χουν κι οἱ γέροι,
γι' αὐτό τό πρωτοχιόνισμα, γι' αὐτό τό πρῶτο χέρι,
κι ἔνας παππούς κατόχρονος θωρεῖ τό χιόνι γόνα
καί λέει σέ μιά του ἀγγόνα.

— Ἄλατι πάρε, ἀγγόνα μου, τί βλέπω τό 'χει στρώσει,
οἰξτο δέω μέ τή χούφτα σου, τό χιόνι νά στεριώσει,
μή ροβολήσει ό ἄνεμος μ' ἀλάνταβο ποδάρι
κι ἀπό τή γῆ τό πάρει.

Ἄλατι ποίρνει ή κορασιά ἀπ' τόν ὀλατολόγο
καί τό σκορπίζει στήν αὐλή καί τέτοιο κάνει λόγο.
— Ἀπλωσε, ἀλάτι μ', ἀπλωσε, τό χιόνι γιά νά πιάσει
σέ κάμπους καί σέ δάση.

Κι εἶναι πλοῦτος γιά τά σπαρτά ή νέρινή του χάρη
κι εἶναι σέ βρυσοπήγαδα ξατίμητο λογάρι,
νά 'χουν νά πίνουνε τά ζά, ό κόσμος νά ρουφάει,
κανείς νά μή διφάει.

— Τό μέγα σου στραβόραβδο, παππούλη, δῶσε μοῦ το,
ώς τό μαντρί νά πεταχτώ, τί μέ τό χιόνι ἐτοῦτο
τά πρῶτα ἀρνιά θά μάργωσαν, θά κρυώνουν τά πρωιμάδια,
μέ τήν κοιλιά τους ἄδεια.

— Παιδί μου, ἀλάργα τό μαντρί, μακριά τό στρουγκοτσάρκι,
ντύσου τήν κορμοφάνελα, βάνε τό κατασάρκι,
φόρεσε καί τή σάρικα καί τά ζεστά σγαρόνια,
γιά νά πατᾶς στά χιόνια.

“Οξω χιονιάς, ὅξω βοριάς, ὅξω κακό δρολάπι,
τραβάει δ νιός στά ζωντανά, λευκή στό χοντροκάπι,
στήν πλάτη του, στούς ὡμους του, στήν τουρλωτή κατσούλα,
τό χιόνι φκιάνει βούλα.

Κι ἄλλοι δράμουν στίς στρούγκες τους, μ' αὐτό τό χιόνι, βλάχοι,
νά ἰδοῦν καμιά πρατίνα τους μήν εἰν' ὅξω μονάχη,
ἄλλοι ταγή φέρνουν στά ζά, ἄλλος πάλι τσοπάνης
τήν πόρτα κλεῖ τῆς στάνης.

Τήν ἀχεροκαλύβα του σιάζει ἄλλος, τά πιτούλια,
γιατί φοβᾶται ἀπ' τά βουνά μή λύκων ῥθεῖ πατούλια
καί τοῦ χαλάσει τήν κοπή καί τοῦ ξαπλώσει κάτου
ἀρνιά καί πρόβατά του.

“Άλλος παίρνει τ' ἀρμούτι του καί πάει νά κυνηγήσει
καί φάγνει στούς χιονοντορούς λαγό γιά νά χτυπήσει,
ἄλλοι τά κουφαλόδεντρα μέ τόν καπνό μπουκώνουν,
κουνάβια ξετρυπώνουν.

Περνᾶν κουρῆλες στά φηλά καί στό βορρά τραβᾶνε,
οἱ κυριαρίνες χαμηλά ἀπ' τά βουνά πετᾶνε

καὶ φτάνει ὡς τ' ἀκρόσπιτο κι αὐτός ὁ καλογιάννος,
τῆς χειμωνιᾶς ὁ πλάνος.

Τό μπεκατσόνι περπατεῖ καὶ πάει τή γράνα γράνα
μές στό βαρκόν ἡ μπάλιζα, στή σούδα ἡ γκαλλιμάνα,
στούς ὄχτους κι ἡ νερόκοτα, μέ τά πλατιά ποδάρια,
ἀφήνει χιοναχνάρια.

Κάποτε ὀκούγεται ἀλυχτιά ἀπ' τά μαντριά, πνιγμένη
μές σ' ἔνα ἀπόφωνο βαθύ, κάπου - κάπου διαβαίνει
κάνα πουλί στόν ούρανό, τό δύστυχο σαστίζει,
καθώς τό χιόνι σχίζει.

Σά μουδιασμένα κάθονται στήν κούρνια τους τά ὄρνιθια,
βαστώντας τό κεφάλι τους μές στά φτερένια στήθια,
καὶ πότε - πότε ὁ πετεινός τή βούβασή τους παίρνει
μέ τή λαλιά πού σέρνει.

Καὶ τό γουρούνι, βλέποντας πώς ἔπιασε τό χιόνι,
ἔδω κι ἐκεῖ μές στήν αύλή λιανά ξύλα μαζώνει
καὶ τά κρατάει στό στόμα του καὶ στή φωλιά του, δές τα
τά πάει, γιά νά 'χει ζέστα.

Οἱ κόρες πᾶνε γλήγορα ζεστό νερό νά πιάσουν,
προτοῦ παγώσουν οἱ συρμές κι οἱ βρύσες κρουυσταλλιάσουν,
στή στέγνια βάνουν κούτσουρα καὶ κάτου ἀπ' τό χαριάτι
τοῦ σπιτικοῦ οἱ νομάτοι.

Οἱ νύχτες τώρα είναι κρυερές καὶ οἱ βραδιές χιονάτες
καὶ βγάνουν οἱ νοικοκυρές προκόβες καὶ φλοκάτες
καὶ σπαργανῆθρες γιά παιδιά, φκιαχτές ἀπ' ἀρνοπόκι,
πού 'χουν παχύ τό φλόκι.

Κάποιος κοιτάει τόν μπουχαρή μήν κάπνιαν ἔχει πιάσει
κι ἀπό τίς φλόγες τίς τρανές τή νύχτα φρογκαλιάσει,
παιλιά ἄλλος στήν ἀστρέχα του ἀλλάζει κεραμίδια
γιά τά νεροσταλίδια.

Νωρίς τά βόδια του ὁ ζευγάς στό σταῦλο του παχνιάζει,
καθώς ἡ μέρα σώνεται, καθώς τώρα βραδιάζει,
κι αὐτή ἡ μανιά, πού κάθεται πλάι στοῦ τζακιοῦ τήν πλάκα,
πλούσια ἐτοιμάζει θράκα.

Κάστανα ρίχνει στήν ποδιά, γιά νά ἔχει νά φιλεύει
τή φαμελιά, σά μαζωχτεῖ καί σά θά νυχτερεύει,
ρεβύθια φέρνει, στή φωτιά νά κάνει παπαδέλες
καί ξεκρεμάει τσαπέλες.

— Καλῶς το, καλῶς δρισες τό πρῶτο - πρῶτο χιόνι,
ὁ ἀσπρομάλλης ὁ χιονιάς νά σέ τετραφηλώνει,
νά χαίρονται τά σπιτικά, νά χαίρονται οἱ καλύβες,
σά θά σέ βλέπουν στίβες.

Γλωσσάρι

ἀλάνταβο, τό = ἄτακτο, ἀπρόσεκτο.
ἀλατολόγος, ὁ = δοχεῖο γιά τήν τοποθέτηση τοῦ ἀλατιοῦ.
ἀλυχτιά, ἡ = γαύγισμα σκυλιοῦ.
ἀμπελοφύτι, τό = νεοφυτευμένο ἀμπέλι δύο ἔως τριῶν χρόνων, φυτειά.
ἀρμούτι, τό = τουφέκι.
ἀρνοπόκι, τό σύνολο τοῦ μαλλιοῦ, πού μοιάζει σάν ρολό, ἀπό τό κούρεμα τοῦ ἀρνιοῦ.
ἀστρέχα, ἡ = τό γείσωμα τῆς στέγης ἀπ' δπου στάζει τό νερό τῆς βροχῆς.
βαρκό, τό = ὑγρότοπος, βάλτος.
βούλα, ἡ = ἡ σφραγίδα καί τό ἀποτύπωμά της, λακκάκι στό μάγουλο, σημαδί.
γκαλλιμάνα, ἡ = χειμωνιάτικο πουλί, στό μέγεθος τοῦ τρυγονιοῦ, τό δποϊο εἶναι πανέμορφο μέ τό βαθυκύανο γυαλιστερό φτέρωμά του, μέ τό σκοτεινότερο χρῶμα στό στήθος, μέ τή λευκή κοιλιά καί τό ὅμοιόχρωμο λοφίο πού δρθώνεται ἀπ' τό πίσω μέρος τοῦ κεφαλιοῦ μέ καμπυλωτή κάμψη πρός τά ἐμπρός (σχοινικλος ο λοφοφόρος), συχνάζει πάντοτε κοντά σέ λίμνες, βάλτους καί σέ μέρη πού βγάζουν νερά, δταν δημως εἶναι χιονισμέ-

νος δ τόπος, βρίσκεται σ' αὐλάκια καὶ ρεματιές πού τό χιόνι εἶναι ξεκομμένο, ὅπου τρέφεται μέ σκουλήκια καὶ ἔντομα, ζεῖ κοπαδιαστά, ἔχει πέταγμα ρυθμικό καὶ ἀργό, μέ καμπυλωτά φτερά κατά κατά τήν κίνησή τους, κάτω στή γῆ περπατά μέ γρηγοράδα καὶ χάρη, εἶναι προσεκτικό καὶ πονηρό κι ὅταν ὀντιλαμβάνεται ἔχθρο ἀπό μακριά, φεύγει ἀφήνοντας μία διαπεραστική φωνή πού μοιάζει μέ νιαούρισμα, φτιάχνει δέ τή φωλιά του κάτω στό ἔδαφος, ἀνάμεσα σέ βοῦρλα καὶ χορτάρια.

γράνα, ἡ = αὐλάκι, χαντάκι μεγάλο ἀνάμεσα στό χωράφι γιά τό στράγγισμα τοῦ νεροῦ.

δρολάπι, τό = νερό καὶ ἀγέρας μαζί, ὑδρολαίλαπας.

καλογιάννος, ὁ = τό μικροσκοπικό πουλί δ ἐρύθακος, πού ἔχει τό κόκκινο χρῶμα στό λαιμό καὶ στό στῆθος του, εἶναι δ προάγγελος τοῦ χειμώνα, ἔχει πρῶτος ἀπ' τ' ἄλλα πουλιά τό πρωΐ καὶ κουρνιάζει τελευταίος τό βράδι, κοκκινολαίμης, κοκκινοστήθης.

κατασάρκι, τό = βλέπε λέξη: κορμοφάνελα.

κατσούλα, ἡ = κουκούλα.

κοκορόβι, τό = βλέπε λέξη: κοκοσέλι.

κοκοσέλι, τό = σφαιρίδιο χιονιοῦ, ὅχι σάν κρύσταλλο, ἀλλά συμπυκνωμένο, ἀδιαφανές καὶ ἐλαφρό, πού προσαναγγέλλει τή χιονόπτωση, κοκορόβι, ροβόχιονο.

κοπή, ἡ = κοπάδι.

κορμοφάνελα, ἡ = ύφαντή ἡ πλεκτή φανέλα, μάλλινη ἡ βαμβακερή, μέ μακριά μανίκια, πού φοριέται μέσ' ἀπ' τό πουκάμισο κι ἔρχεται σ' ἐπαφή μέ τή σάρκα, φθάνοντας πιό κάτω ἀπ' τή μέση, σαρκοφανέλα, μεσοφανέλα, κατασάρκι.

κουνάβι, τό = ώραιο ὀρεσίβιο τρωκτικό, ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, κυλινδρικό καὶ πολύ ἐλαστικό, ἡ οὐρά του εἶναι μακριά καὶ θυσανωτή, τό μαλακό του δέρμα καλύπτεται ἀπό πυκνές τρίχες, τό χρῶμα του εἶναι καστανόμαυρο μέ ἔνα ἀσπρό τρίγωνο στό λαιμό, εἶναι κυρίως σαρκοφάγο, φωλιάζει σέ κουφάλες δένδρων ἡ σέ τρύπες ἀπόκρημνων βράχων, ἔχει αίμοβόρα ἔνστικτα κι ἡ σκληρότητά του τό κάνει νά κόβει μέ τά δόνια του τό πιασμένο σέ δόκανο πόδι του, ν' ἀπελευθερωθεῖ, δεντροκούναβο, μαυροκούναβο.

κουρήλα, ἡ = τό πουλί δ γερανός, χειμωνιάτικο πουλί, ἀπό τά μεγαλύτερα καί ὠραιότερα πουλιά, τά μακριά του πόδια τοῦ δινουν ὄψις 1,50 μέτρο περίπου, ὁ λαιμός του εἶναι μακρύς, ἔχει δημορφηθυσανωτή οὐρά ἀπό θαυμάσια μελανά φτερά, φωλιάζει καί πολλαπλασιάζεται σέ κατάλληλα υησάκια τῶν ἑλῶν πού συχνάζει καί τρέφεται, εἶναι ἔξυπνο καί προνοητικό πολύ καί δύσκολα πλησιάζεται, γιατί προφυλάγεται, ζεῖ κοπαδιαστά καί τό χαρακτηριστικό τῶν πουλιῶν αὐτῶν εἶναι ὅτι, ὅταν περνοῦν πολύ φηλά στόν οὐρανό, κατευθυνόμενα πρός τό βορρᾶ, συντάσσουν μία ἀξιοθαύμαστη διάταξη, πού ἔχει τό σχῆμα ὀξείας γωνίας, μέ σκοπό νά διευκολύνονται στήν ἀντιμετώπιση τοῦ δέρα, πετώντας τό ἔνα πίσω ἀπό τό ἄλλο.

κυριαρίνα, ἡ = βουνίσια τσίχλα, διπλάσια στό μέγεθος ἀπ' τή συνθισμένη τσίχλα, μέ τή διαφορά ὅτι ἔχει στό στήθος ζωηρότερα καί μεγαλύτερα στίγματα, συχνάζει στά δένδρα, γι' αὐτό λέγεται καί δενδρότσιχλα, καί ίδιας στά ἔλατα, πού ἔχουν τό παράσιτο φυτό μελά (ἰξό), τούς καρπούς τοῦ δποίου ἀγαπᾶ πολύ, ἀρέσκεται ἐπίσης νά κάθεται στίς κορυφές αὐτῶν τῶν δένδρων, ἐλατότσιχλα.

λογάρι, τό = θησαυρός.

μανιά, ἡ = γιαγιά.

μαντάτορας, ὁ = αὐτός πού φέρνει πληροφορία, ἀγγελιοφόρος.

μαργάνω = κοκκαλιάζω ἀπό τό χρύο, χρυώνω.

μοχλοβόρι, τό = διμέχλη μέ βοριά μαζί, διμιχλοβόρι.

μπάλιζα, ἡ = χειμωνιάτικο πουλί τῶν λιμνῶν καί ὄγροτόπων (ύδρορνις ἡ μέλαινα), πού εἶναι στό μέγεθος ἵσια μέ μία μικρή κότα, ἔχει μαῦρο συνοιλικά φτέρωμα, στή βάση τοῦ ράμφους του καί πρός τά ἐπάνω στό κεφάλι του βρίσκεται ἔνα ἀσπρό σάρκωμα, πού κάνει τό νεροπούλι ὠραῖο, γι' αὐτό ὄνομάζεται καί μπάλιζα, πού σημειωτέον μπάλιο σημαίνει τό ἀσπράδι στό μέτωπο ἡ στό πρόσωπο προβάτου ἡ ἀλόγου, φαλαρίδα λέγεται από τό φάλαρο, πού δηλώνει κι αὐτό στολίδι στήν προμετωπίδα ἵπου, τρώει σκουλήκια, ἔντομα, ύδροβια χόρτα καί ἄλλα, κολυμπᾶ πολύ καλά, τή δέ φωλιά του τή φτιάχνει σ' απόμερα σημεῖα τῆς λίμνης, μέσα σέ μεγάλα χορτάρια, μαυρόκοτα, φαλαρίδα.

μπεκατσόνι, τό = τό μπεκατσόνι μοιάζει μέ τήν μπεκάτσα, δηλαδή

στή μεγάλη καί ἵσια σάν παλούκι (σκόλωψ) μύτη πού είναι ἐφοδιασμένο, στό πέρασμά του τήν δρισμένη πάντοτε τό σούρουπο ὥρα γιά τή βοσκή καί τή συγκεκριμένη ὥρα τό πρωί, καθώς καί στόν ἕδιο πάντοτε δρόμο πηγαιμοῦ καί γυρισμοῦ, καί διαφέρει ἀπ' αὐτήν στό μέγεθος πού είναι μικρότερο καί στό χρῶμα πού είναι ἀνοιχτόφαιο στό ἐπάνω μέρος καί ἀσπρό στήν κοιλιά, τά μέρη τῆς διατροφῆς του είναι οἱ βαρκότοποι, τά ἔλλη καί τά ἑδάφη πού είναι χορταριασμένα καί πού νεροβγάζουν, στά δόποια τρέφεται μέ σκουλήκια, μέ γυμνοσαλιγκάρια καί ἄλλα, είναι ἔξυπνο καί πονηρό, κρύβεται μέ ἐπιμέλεια, τό πέταγμά του είναι γρήγορο καί ἀκανόνιστο κι ὅταν ἔπειτάγεται ξαφνικά, βγάζει μία χαρακτηριστική φωνή, τή φωλιά του τή φτιάχνει στό ἔδαφος, στή ρίζα τῶν θάμνων, ἔχει δέ, δπως κι ἡ μπεκάτσα, τό πιό νόστιμο κρέας ἀπ' δλα τ' ὀγριοπούλια.
 μπουχαρής, ὁ = καπνοδόχος πού δέχεται καί βγάζει ἔξω τόν καπνό ἀπ' τό τζάκι, καμινάδα, φουγάρο.

νερόκοτα, ἡ = ὑδρόβιο ὡραῖο πουλί, χειμωνιάτικο, στό μέγεθος τοῦ περιστεριοῦ, ἔχει χρῶμα ξανθοπράσινο μέ μαῦρες κηλίδες, τό πέταγμά του είναι ἵσιο καί ἀργό, τοῦ ἀρέσει νά μένει σέ χορταριασμένα χαντάκια βάλτων ἢ σέ ποτάμια μέ βλάστηση στίς δύνεις, τρέφεται μέ σκουλήκια, ἔντομα καί σπόρους υδρόβιων φυτῶν, τή δέ φωλιά του τή φτιάχνει σέ πυκνά βοῦρλα καί καλάμια, νεροπούλα, λουσίνα.

νυχτερεύω = ἀγρυπνῶ μέ πολλά μαζί συνήθως ἀτομα πού πραγματοποιοῦν νυκτερινή ἐργασία, ἔνυκτῶ.

οὔγια, ἡ = γῦρος ὑφάσματος, ἄκρη, δριο.

παπαδέλα, ἡ = Ψημένος σπόρος καλαμποκιοῦ πού σκάζει κι δινοίγει, φακιόλα, μπαμπούσκα, σκάστρα, σκαντζήλα, ποπ-κόρν.

πατούλια, ἡ = ἀγέλη λύκων.

παχνιάζω = ἐφοδιάζω μέ σανό ἢ ἄλλη τροφή τό παχνί τῶν ζώων.

πιτούλι, τό = μικρή ἀχύρινη καλύβα, κολλητή στό γιδομάντρι ἢ προβατομάντρι, πού ἔχει πόρτα καί ἀνοιγμα πρός τά μέσα, στό μαντρί, δηλαδή ἐπικοινωνεῖ μέ τό μαντρί, χρησιμεύει δέ γιά τό σταύλισμα τῶν κατσικιῶν καί τῶν ἀρνιῶν, τσάρκιος.

πρατίνα, ἡ = προβατίνα.

προκόβα, ἡ = βελέντζα ὑφασμένη μέ τράγινο μαλλί.

πρωιμάδι, τό = ἀρνί ἡ κατσίκι πού γεννήθηκε νωρίς, σέ σχέση μέ τή

γέννηση στόν καιρό τους τῶν ἀρνοκάτσικων.
 πρῶτο χέρι = ὅ, πι γίνεται γιά πρώτη φορά.
 σάρικα, ἡ = κάπα μακριά μέ φλόκους, ὑφασμένη ἀπό πρόβιο μαλλί,
 μέ μέση καί δίπλες.
 σγαρόνι, τό = τσαρούχι ζεστό ἀπό καποσκούτι, ὑφασμένο μέ χοντρό^{τράγινο} μαλλί, ἵδιο σάν λουροτσάρουχο (γουρουνοτσάρουχο),
 μέ πλεξίδα (σύρτη) μάλλινη ἐπάνω στ' ἄνοιγμα, μέ θηλιές μάλ-
 λινες, μέ μακριά λωρίδα πίσω στή φτέρνα καί μέ σόλιασμα
 (πέτσωμα) στό πέλμα, καποτσάρουχο, σκούτα (ἡ).
 σούδα, ἡ = χαντάκι.
 σπαργανήθρα, ἡ = βρεφικό χεράμι ἡ μικρή μαντανία, σπάργανο.
 στίβα, ἡ = σωρός ἀπό ἀντικείμενα τοποθετημένα μέ ἡ χωρίς εύταξία
 τό ἔνα ἐπάνω στό ὅλλο, στιβανία, ντούνα.
 στρουγκοτσάρκι, τό = εἰδικός τόπος μέσα στήν καλύβα, πού τοπο-
 θετούνται τ' ἄρνια ἡ τά κατσίκια, πιτούλι.
 συρμή, ἡ = αὐλάκι νεροῦ.
 σώνω = φθάνω, πλησιάζω, ἀγγίζω, διασώζω.
 ταγή, ἡ = τροφή γιά τά ζώα.
 τί, σύνδ. = γιατί.
 τουρλωτή, ἡ = αὐτή πού ἔχει τό σχῆμα τοῦ τρούλλου, στενή ἐπάνω
 καί φαρδιά κάτω.
 τσαπέλα, ἡ = ἀρμάθια μέ ξερά σύκα περασμένα μέ νῆμα ἡ βοῦρλο.
 φιλεύω = δίνω φιλοδώρημα, δωρίζω.
 φλοκάτη, ἡ = εἶδος μάλλινης κουβέρτας μέ φλόκους, βελέντζα.
 φλόκι, τό = φουντωτό μαλλί.
 φρογκαλιάζω = ἀνάβω ἀπότομα φωτιά μέ μεγάλη φλόγα.
 χαγιάτι, τό = χῶρος στό κάτω μέρος τοῦ σπιτιοῦ γιά τοποθέτηση
 διαφόρων ἀντικειμένων, ἔξωστης.
 χιονοντορός, ὁ = ὀχνάρι ἀπό βάδισμα ἀνθρώπου ἡ ζώου.

‘Ο Γερο-Τάσος ό Γανωτζής

Τοῦ Δημ. Σανιδᾶ

‘Η μάνα Ρούμελη, ή γαλοτρόφα μᾶς βύζαξε στόν κόρφο της καί μεγαλώσαμε καί τή γλώσσα της, τήν προφορά της όπου κι’ ἀν βρεθήκαμε, δ.τι καί ἀν γίναμε, δπου καί ἀν γυρίσαμε καί σταθήκαμε δέν τήν ἀστοχήσαμε, δέν τήν ἀπαρνηθήκαμε.

— Ρουμελιώτης είσαι, πατριώτη; μέ ρώτησε κάποιος στήν Αμερική τό 1970, πού είχα πάει γιά ἐκπαίδευση.

— Ναί, τοῦ είπα καί δέν χρειάστηκε νά τόν ρωτήσω πού τό κατάλαβε.

Τή γλώσσα μας ἐμεῖς οι Ρουμελιώτες τήν ὀφήνουμε νά λέει τά δικά της, νά τρέχει σάν τό αἷμα στίς φλέβες μας, σάν τό γάργαρο νεράκι τῆς κρυσταλλοπηγῆς, χωρίς φραγμούς, δίχως ύποκρισίες καί προσποιητικές εὐγένειες.

Δέν ξέρω γώ τέτοια καλουπιάσματα, τέτοια μασκαραλίκια καί σαραφλίκια. ‘Έκα κι’ ἔνα κάνουν δυό, αύτό είναι. Σοῦ λέει ό Ρουμελιώτης μέ τή βαρειά - τραχιά προφορά του.

Σ’ αύτιά μας κουδουνίζουν ἀκόμα οι κουβεντοῦλες τῆς μάνας μας, πού μᾶς νανούρισε μές τό μπεσίκι καί μᾶς γαλοπότισε ἀπό τόν ἀποσταμένο καί πάντα ἰδρωμένο κόρφο της, τό πικρό καί λιγοστό γάλα της.

Τά παιδικά παιχνίδια, τά δημοτικά μας τραγούδια, ἔπαιξαν σπουδαῖο τόλο στό ν’ ἀργάσουμε τή γλώσσα μας στό σταμνί τῆς Ρουμελιώτικης προφορᾶς.

‘Η Κολοβάτα ἔμεινε ἀλάργα ἀπό τά ξενόφερτα ἀκούσματα, κράτησε στανικά τή Ρουμελιώτικη γλώσσα - τή Ρουμελιώτικη προφορά.

“Ήτανε ή κυψέλη, τό κυβέρτι, ή ἐκκλησιά πού προστάτευε τή γλώσσα της καί τά ἥθη καί ἔθιμά της μέχρι τελευταῖα τό 1965.

Οι Κολοβατιανοί, πού ξέρω πολύ καλά καί μπορῶ νά μιλάω μέ εύθυνη δέν ἄφηναν νά περάσουν στήν κλειστή κοινωνία τους ξενόφερτα ἀκούσματα.

Προστάτευαν τή γλώσσα τους, σάν τή βασίλισσα μέ τούς στρατιώτες της πού προστατεύει τό μελίσσι της ἀπό τούς ἔχθρους καί τούς ξενόφερους ἀκουστικούς ἐρεθισμούς.

— Αύτά, μαμά, είνι πιρνάρια;

Εἶπε ἡ Γαρέφω πού είχε πάει ὑπηρέτρια σέ ἓνα μπάρμπα της στήν Ἀθήνα σάν γύρισε στό χωριό μετά ἀπό ἓνα χρόνο στό πανηγύρι τῆς Κολοβάτας στίς 14 Σεπτέμβρη, τοῦ Σταυροῦ.

Ἀπό τότε κοροϊδεύαμε δποιον τολμοῦσε ν' ἀλλοιώσει, νά παραποιήσει, νά βάλει χέρι στή γλώσσα μας - τήν προφορά μας -

— Μαμά, πιρνάρια είνι; τοῦ λέμε.

Κοροϊδεύαμε δποιον πλανόδιο ἔφερνε καινούριες λέξεις - ἀκούσματα καί προφορά στό χωριό μας.

Ἡρθε κάποτε στά μέσα τοῦ περασμένου αἰώνα μας ἓνας καλατζῆς (γανωτζῆς) - Μαστρο-Τάσο τόν λέγανε. Ἡταν πρόσφυγας ὁ καῦμένος, καλοκάγαθος καί ἥσυχος ἀνθρωπάκος. Ἀνοιξε τό ἐργαστήρι του στοῦ Μαγκλαροδήμου τήν ὁχερώνα κοντά στή βρύση.

Ἐκεὶ ξεφόρτωσε τό σακκί μέ τά ἔργαλεῖα του καί τά καλάια του καί βγῆκε σεργιάνι στό χωριό νά μαζώξει χαλκώματα καί φώναζε δυνατά, ξελαρυγγιαστικά: Ό γανωτζῆς-ης-ης... χαλκώωωματα γανώωωνω - Ό γανωτζῆς-ης-ης...

Μερικοί κογιόνοι - πλακατζῆδες τοῦ χωριοῦ στείλανε τό γεροντάκο στό σπίτι τοῦ φτωχοῦ Γερου - Τασούλα, στήν κορυφή τοῦ χωριοῦ.

— Τράβα, τοῦ εἴπανε, κεῖ πάν' στήν κουρφή· κι ἓνας μάλιστα ἀπ' αὐτούς ἔκαμε τάχαμ' πῶς είναι ὁ Τάσος.

— Νά πᾶς νά σ'δώκεις τά κακάβια, τά μπακρατσιά, τούς κουτλάδες, τά τάσια κι οῦλα τά μπακίρια γιά γάνουμα, τήν ὅλην βδουμάδα θά βάλω τή στάνη στή στρούγγα - ν' ἀρμέξω.

— Εδωσε λόγο στό Θεό νά βγει στήν κορυφή ὁ γεροντάκος.

— Γκυρά Ντάσενα, μέ εἶπε ὁ γκύρ' Τάσος νά μέ δώκεις τ' ἀγγειά τής στάνης νά τά γανώσω, εἶπε ὁ γερο-γανωτζῆς λαχανιασμένος στή γριά Τασούλινα.

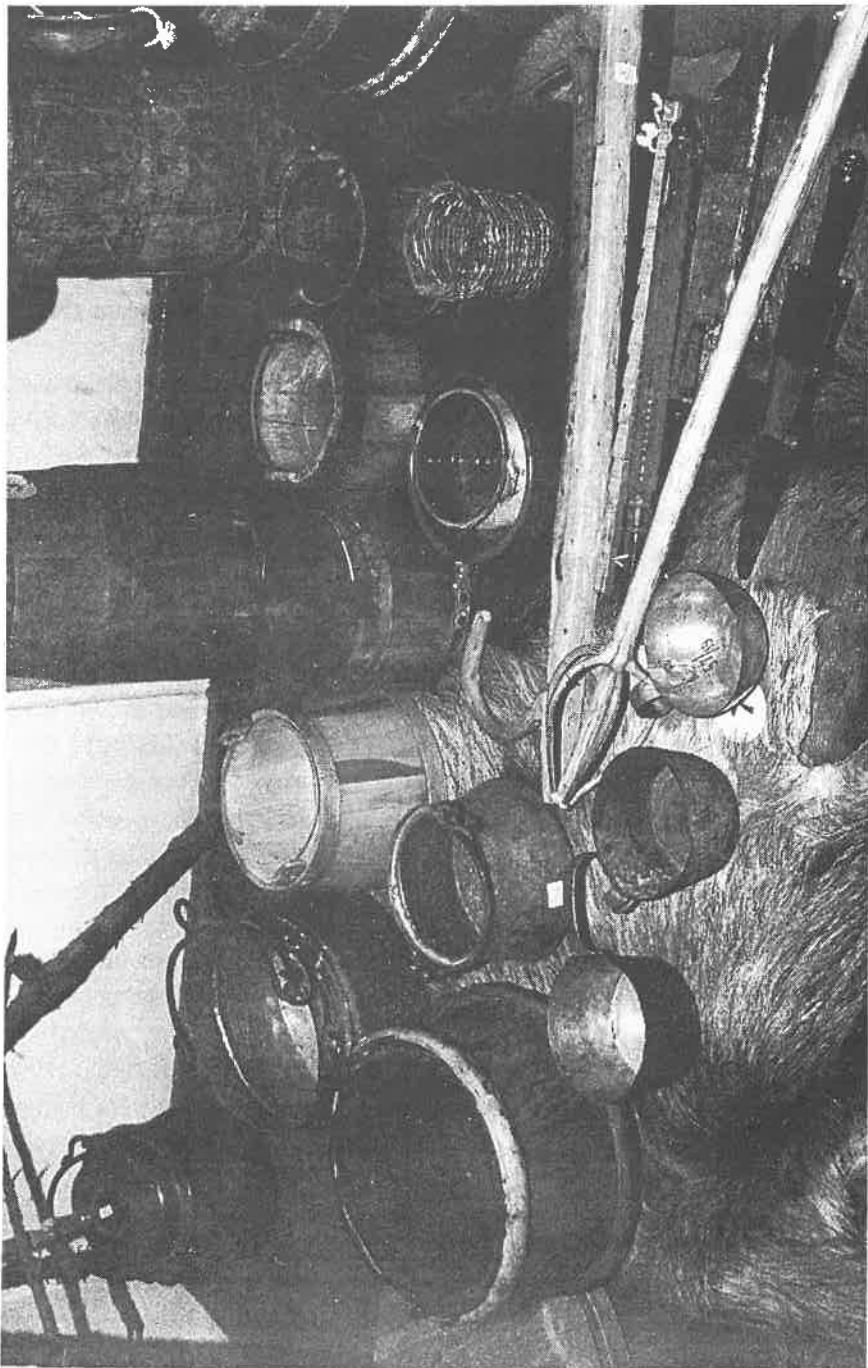
— Ρέ, ᾔει στή στράτα σ', ἄνθρωπέ μ', ποῦ νά ταῦρω γώ τά χαλκώματα καί τίς στάνες; Ποιός κιαρατάς σέ μασκάρεψε; Ἐγώ δέν ἔχω οὕτε νιά μανάρα στό κατώτι μ' κι' σύ μοῦ λές κουπάδ'...

Πῆγε καί στήν Καρβελογιάννενα:

— Γκιρά Καρβελογιάννενα, νά μέ δώκεις τ' ἀγγειά τῆς στάνης νά τά γανώσω. Κι αύτή τοῦ τᾶδωσε ὅλα καί ἔτσι βγῆκε τό ποδοκόπι του, ἡ ταλαιπωρία του.

Οἱ Κολοβατιανοί τόν συμπαθοῦσαν καί τόν βοηθοῦσαν κάθε φορά πού ἐρχότανε στό χωριό μας καί οἱ ἀστεῖοι τόν πείραζαν.

— Μπαρμπα-Τάσο, νά περάσεις ἀπό τό σπίτι νά σου δώσω τ' ἀγγειά τῆς στάνης.

Τα ἀναγκαῖα τοῦ τσοπάνη. (Απ' τὰ εὑθέματα τοῦ Α.Μ.Φ.)

ΤΑ ΠΡΙΟΒΟΛΙΚΑ

τοῦ Ζάχου Εηροτύρη

Τί εἶναι τά πριοβολικά; Οὔτε λίγο οὕτε πολύ, μιά ἐφεύρεση τοῦ ἴδιου τοῦ λαοῦ νά ἀνάβει ὁ ξοχίτης γεωργός ἢ τσοπάνος, ἀλλά καὶ ὁ καθένας φωτιά ὅποτε θέλει σέρνοντας μαζί του στήν τσέπη του ἢ στό σελάχι του, σέ ἓνα μικρό σάν πορτοφολάκι ἀπό δέρμα κατεργασμένο ἢ ἀπό γιδοτόμαρο ἰδίας κατασκευῆς καὶ δέν περιμένει τόν Προμηθέα νά τοῦ ἀνάψει φωτιά.

Τά πριοβολικά εἶναι τρία καὶ θά δουλέψουν καὶ τά τρία μαζί γιά νά πιάσεις φωτιά, μέ ἓνα χωριστά δέν κάνεις τίποτε, δέν ἀνάβεις φωτιά. Καί εἶναι τά 3 αὐτά ὁ πριόβολος, τό στουρνάρι καὶ ἡ Ἰσκα. Τό πρῶτο εἶναι ἓνα κομμάτι σίδηρο ἀτσάλι πού τό φκιάνει ὁ γύφτος, ὁ σιδηρουργός, εἶναι τόσο μικρό ὅσο πού νά πιάνεται ἀπό τά ἀκροδάχτυλα πλατσικκομένο ὅπως εἶναι καὶ ἔτοιμος ὁ πριόβολος νά σώσει τόν ξοχίτη καὶ τόν κάθε ἓνα πού θά βρεθεῖ στήν ὑπαιθροῦ καὶ θά τόν πιάσει κρύο, χιόνι ἢ βροχή.

Άφοῦ προμηθευθεῖ τόν πριόβολο τά ἄλλα ύλικά εἶναι ἐν ἀφθονίᾳ καὶ ἀνέξοδα. Ἡ Ἰσκα εἶναι ἓνας μήκυτας, ἓνα παράσιτο ἀπό κορμί Πλάτανου, Ἰτιᾶς ἢ Πουρναριοῦ πού τό βράζουν μέ στάχτη, τό στεγνώνουν καλά καὶ ὅστερα ἀπό ἡμέρες τό χτυποῦν μέ σιδηρένιο σφυρί καὶ γίνεται φιλό καὶ μαλακό σάν μαλλί. Αὐτός ὁ μήκυτας σάν στεγνώσει καλά καὶ ξεραθεῖ χτυπώντας τή στουρναρόπετρα μέ τόν πριόβολο πού στήν ἀκρη τοῦ στουρναριοῦ εἶναι λίγη Ἰσκα πού τήν πατάμε δυνατά μέ τό δάχτυλο νά μήν ξεφύγει καὶ πέσει καὶ οἱ σπιθούλες πού βγάνει ἡ στουρναρόπετρα ἀνάβουν τήν Ἰσκα καὶ γίνεται φωτιά γιά κάθε χρήση. Καί σάμπως εἶναι αὐτό μοναχά, αὐτές οἱ σπιθούλες καὶ ἡ μυρωδιά τής Ἰσκας τρέπουν σέ ἀτακτη φυγή τίς Νεράιδες καὶ τά ἄλλα δαιμονικά πού γυρίζουν στίς βρύσες, στίς ρεματιές καὶ τίς νεραϊδοκορφές.

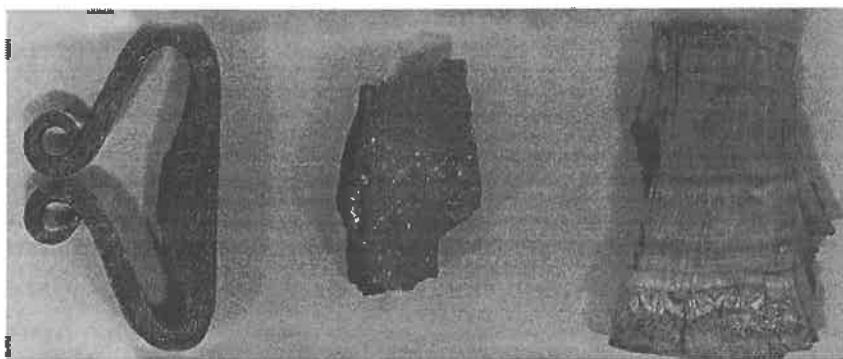
Τήν Ἰσκα τήν παρακολουθοῦν ἀπό τό καλοκαίρι οἱ τσοπάνηδες πού βόσκουν ἡ σταλίζουν τά ζωντανά τους καὶ τό φθινόπωρο μέ ἓνα μαχαιρικό κόβουν αὐτό τό ἐξώγκομα καὶ ἀρχίζει ἡ κατεργασία τής Ἰσκας ὅπως εἴπαμε.

Ἡ Ἰσκα θέλει προσοχή καὶ τέχνη στό μάζεμα, στό βράσιμο, στό στέγνωμα καὶ προφύλαξη νά μή νοτίσει καὶ δέν ἀνάβει.

Αὐτή ἡ κατεργασία δλη τῆς Ἰσκας λέγεται «ἄργασμα». Καὶ ἅμα ἀποχτήσουμε τὴν ἀργασμένη Ἰσκα ἔτοιμη νά μᾶς χαρίσει τὴ φωτιά, τότε προμηθευόμαστε ἀπό τά βουνά καὶ τά πλάγια Στουρνάρια – Στουρναρόπετρες καφετιές καὶ κάτι ἄλλες πρασινωπές. Τότε βάζομε ἀπάνω στὴ Στουρναρόπετρα ἕνα μικρό μικρό κομματάκι Ἰσκα τό πατάμε νά στέκει σταθερά ἀπάνω στό στουρνάρι τό κρατοῦμε μέ τό δριστερό καὶ μέ τό δεξιό πριοβολᾶμε μέ τόν πριόβολο χτυπώντας τά ἄκρα τῆς Στουρναρόπετρας καὶ τότε μέ τίς μικρές σπίθες πού πετιοῦνται μιά νά ὑκουμπίσει ἀπάνω στήν Ἰσκα ἀνάβει καὶ ἔνας μυρωδάτος καπνός ὀναθρώσκει. Εἶναι εὐώδης καὶ διακριτική ἡ μυρωδιά τῆς καιομένης Ἰσκας.

Αὐτές οι σπίθες αὐτή ἡ μυρωδιά τῆς Ἰσκας, δέ διώχνουν τά Νεραϊδικά καὶ τά ἄλλα δαιμονικά μόνο, ἀλλά τρέπει σέ φυγή τά ἄγρια καὶ ἐπιβλαβή ζῶα. Μπορεῖ νά είναι βλάχικη ἡ ἐφεύρεση τῶν πριοβολικῶν, μά ἥταν καὶ είναι τόσο ὀφέλιμο στούς τσοπαναραίους καὶ τόν κάθε ξωχίτη.

Τά πριοβολικά, ἡ σακκούλα μέ τό καπνό καὶ τό τσιμπούκι τοῦ παπποῦ ἡ θέση τους είχαν τή μπολίτσα ὅπως λεγόταν δίπλα στό παραγώνιτου, μιά γουρντανιμένη τρύπα στόν τοῖχο. Αὐτή ἡ μπολίτσα λεγόμενη ἥταν μέρος ἀπαραβίαστο, περιεῖχε τά πριοβολικά, τήν καπνοσακκούλα μέ τό τσιμπούκι καὶ τό μέχρι θανάτου. Ἀπό κεῖ ἀπό τό παραγώνιτου, αὐτός είναι ὁ θρόνος τοῦ κακοῦ καὶ ἀπό κεῖ ἀνάβει τό τσιμπούκι του πότε μέ τά πριοβολικά καὶ πότε μέ ἔνα δαυλή ἀναμμένη φωτιά.

Πριόβολος

Στουρνάρι

Ἴσκα

Περί τῶν σχολείων Ἀμφίσσης τοῦ 19ου αἰώνα

Μάντυ Δασκαλοπούλου – Λάιου

1857: (ΦΕΚ ἀρ. 43, 14 Δεκεμβρίου) στό Διάταγμα: «Περί ἐπεκτάσεως τοῦ δημοτικοῦ δασμοῦ κατά τὸν Δῆμον Ἀμφίσσης», ἡ δέ ἐκ τοῦ δασμοῦ τούτου πρόσοδος νά χρησιμεύσῃ εἰς ἀνέγερσιν διδακτικῶν καταστημάτων, νεκροταφείου καὶ εἰς τὴν ἐπισκευὴν τῶν ὑδραγωγείων.

1886: (ΦΕΚ ἀρ. 275, 6 Οκτωβρίου) «Περί διαιρέσεως καὶ τῆς β' τάξεως τοῦ ἐν Ἀμφίσσῃ Γιαγτσείου Ἑλλ. σχολείου εἰς δύο τμήματα». Ἐχοντες ὅπ' ὅφιν τὴν ὑπ. ἀριθ. 256 ἀναφοράν τοῦ Γυμνασιάρχου τοῦ ἐν Ἀμφίσσῃ Γιαγτσείου γυμνασίου καὶ τὴν ταύτη συνημμένην τοῦ σχολάρχου του ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ἐλληνικοῦ σχολείου. Προτάσει τοῦ Ἡμετέρου Υπουργοῦ τῶν ἔκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ἀποφασίζομεν καὶ διατάσσομεν.

Πλήν τῆς διὰ τοῦ Ἡμετέρου διατάγματος τῆς 23 Νοεμβρίου 1884 διαιρεθείσης πρώτης τάξεως τοῦ ἐν Ἀμφίσσῃ Γιαγτσείου ἐλληνικοῦ σχολείου, διαιρεῖται καὶ ἡ δευτέρα τάξις τοῦ αὐτοῦ σχολείου εἰς δύο τμήματα ἔνεκα τῆς πληθύος τῶν ἐν αὐτῇ μαθητῶν· τοῦ καταρτισμοῦ δέ καὶ τοῦ τμήματος τούτου τάξιδα καὶ μισθοδοσία τοῦ διορισθησομένου διδασκάλου θέλουσι καταβάλλεσθαι ἐκ τοῦ Γιαγτσείου κληροδοτήματος.

1888: (ΦΕΚ ἀρ. 256, 4 Οκτωβρίου): Δι' Ὑπουργικῆς ἀποφάσεως, ἐκδοθείσης ἐνταῦθα ὑπ. ἀριθ. 13444 ἀπό 1 Οκτωβρίου 1888, δυνάμει τῆς ἀπό 18 τοῦ προηγούμενου μηνός Ἰουλίου ἔτους αἰτήσεως τοῦ Ἡλία Κοντοῦ, χορηγεῖται αὐτῷ ἄδεια νά συστήσει εἰς τό ὑπ' αὐτοῦ διευθυνόμενον ἴδιωτικόν ἐν Ἀμφίσσῃ ἐκπαιδευτήριον Α' καὶ Β' τάξιν τοῦ ἐλληνικοῦ σχολείου, τηρούντι ἀπαρεγκλίτως καὶ αὐστηρῶς πάντα τά περὶ ἴδιωτικῶν ἐκπαιδευτηρίων νενομισμένα καὶ διατεταγμένα. Τίθεται δέ τό ἴδιωτικόν τοῦτο ἐκπαιδευτήριον ὑπό τὴν ἄμεσον ἐπιτήρησιν τοῦ γυμνασιάρχου τοῦ ἐν Ἀμφίσσῃ γυμνασίου, συμφώνως πρός τό ἀρθρον 116 τοῦ κανονισμοῦ τῶν ἐλληνικῶν σχολείων καὶ γυμνασίων.

1899: (ΦΕΚ ἀρ. 248, 15 Νοεμβρίου): «Περὶ συστάσεως μονοτάξιου δημοτ. σχολείου ἀρρένων ἐν Ἀμφίσσῃ». Ἐχοντες ὑπ' ὅψει τά ἄρθρα 5 καὶ 56 τοῦ ΒΤΜΘ' νόμου καὶ τὴν ὑπ. ἀριθ. 9403 ἐ. ἔτους γνώμην τοῦ Νομάρχου Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργοῦ, διατάττομεν τάδε· Συνιστᾶται μονοτάξιον δημοτικόν σχολεῖον τῶν ἀρρένων ἐν Ἀμφίσσῃ. Εἰς τὸν αὐτὸν Ἡμέτερον Ὑπουργὸν ἀνατίθεται ἡ δημοσίευσις καὶ ἐκτέλεσις τοῦ διατάγματος τούτου.

ΑΠΟΔΗΜΙΑ ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΗ ΦΥΓΗ ΑΠ' ΤΗ ΔΩΡΙΔΑ

τοῦ Γιάννη Ήλιόπουλου

Τί συλλογάσαι, ἀφέντ'; Μ' ἐρώτησε ἡ γιαγιά Σοφία, προβάλλοντας στή μισάνοιχτη ἔξωπορτα τοῦ σπιτιοῦ μας, μιά δεκάδα πέτρινα σκαλοπάτια πάνω ἀπ' τῆς αὐλῆς τό πλακόστρωτο καὶ τή μεγάλη πλακερή κοτρώνα ψαμμόπετρας, πούταν τό πρωτόσκαλο κι ἡ ἀγαπημένη μου θέση, γιά τό ξεκούρασμα στῆς αὐλῆς τήν ἀγκαλιά, τήν ὥρα πού χαιρόμουνα τό πατρογονικό μας ἀκουμπησμένος στόν τοῖχο του.

Ἡ γιαγιά Σοφία ἔστεκε ἐκεῖ φηλά καὶ περίμενε ἀπόκριση, μ' ἐκεῖνο τό ύπεροχο, τό συγκαταβατικό, τό γεμάτο καλοσύνη, τό εὐχάριστο καὶ χαρούμενο χαμόγελο, στητή, παρά τά χρόνια, τά φαριά μαλλιά, τή δούλεψη καὶ τά γυρίσματα τῆς ζωῆς, τ' ἀνάγλυφα ἀπομεινάρια τοῦ χρόνου ἀποτυπωμένα στό πρόσωπο, τό λαιμό καὶ τά χοντρόπετσα, τά γεμάτα δίπλες καὶ νεῦρα κι εύδιάκριτες φλέβες χέρια της...

Χρόνια τώρα περνούσαμε μαζί τά Καλοκαίρια. Μόλις τέλειωναν τά σχολεία καὶ διάβαζα τ' ἀποτελέσματα τῆς σχολικῆς δουλειᾶς, γιά δλόκληρο τό χρόνο, δημοσιευμένα στόν πίνακα ἀνακοινώσεων τοῦ σχολείου, ἔφευγα, πέταγα γιά τό μικρό, ὁρεινό χωριό μας, νά βρῶ καὶ ν' ἀντικρίσω καὶ ν' ἀσπαστῷ τό δακρυσμένο, μά χαρούμενο, πρόσωπο τῆς γιαγιᾶς, τίς γεμάτες χελιδονοφωλιές στ' ἀνοιχτό κατώι, στό ύπόστεγο τοῦ μπαλκονιοῦ κι ἐκείνη μέσα στή σάλα, φηλά στόν τοῖχο, πάνω ἀπ' τήν πύροτα μέ τά ζωγραφιστά ντζαμόφυλλα, κοντά στό ταβάνι μέ τά ἐλατίσια πέταυρα καὶ τίς πολλές καλαμόπροκες, τίς καρφωμένες στήν ἀράδα, τή μιά δίπλα στήν ἀλλη κι ἀνάμεσα στίς συνδέσεις τῶν σανιδιῶν, ἀπ' ὅπου κρεμάγαμε γιά τό Χειμῶνα δλα τά φροῦτα τοῦ περιβολιοῦ, μῆλα καὶ ἀχλάδια καὶ σταφύλια καὶ κυδῶνια καὶ ρόδια καὶ τά λαχταριστά σουτζούκια, τά καμωμένα μ' ἀρμαθιασμένα σούμπρα καρυδιῶν βουτηγμένα πολλές φορές στή ζεματιστή μουσταλευριά...

Ἐφτανα πάντα σιμά-κοντά στό Θέρο καί χαρά μου ἦταν, νά προλάβω τά φάνια, τά μεστωμένα στάχυα, λίγες μέρες πρίν ἀρχίσουμε τό Θέρο τ' ἀσπρόσταρου καί γεμίσουν τά χέρια μας παλαμονίδες.

Κι ὅστερα οἱ θυμωνιές στ' ἀλώνια. Τ' ἀλωνίσματα, οἱ τοῦμπες στάχερα, τά ξενύχτια, τά τραγούδια, ἡ κάψα, τό σταμνί νά πηγαινοέρχεται στή βρύση, ὁ δροσερός ἵσκιος τοῦ πουρναριοῦ, οἱ πίτες, τό λίχνισμα μέ τ' ἀπόγειο, ἡ Πούλια καί τ' ἀλετροπόδια, πού γέλαγαν ἀπό φηλά, δι μύλος, ἡ κουλούρα ἡ φρέσκια...

Κι ὅστερα τά νερά νά τρέχουν στά ποτίσματα κι ἐμεῖς νά φέγγουμε μέ τά λαδοφάναρα, νά βλέπουν καί νά πίνουν καί νά δροσίζονται τά σπαρτά καί τά κηπευτικά.

Κι ὅστερα τ' ἀνυδροκαλάμποκα στίς Μανωλιές, φηλά πέρα ἀπ' τόν ἀπάν' Σταυρό. Οἱ νυχτερινές φωτιές καί τό χουχούτημα καί τό χτύπημα τοῦ ντενεκέ, νά φύγουν τά ζλάπια. Καί τό μάζωμα καί τό κουβάλημα καί τά ξεμπουλτσίσια στ' ἀλώνια τίς νύχτες, μέ τά τραγούδια, τ' ἀστεῖα πειράγματα, τίς κολοκυθόπιτες, τό χαλβά τοῦ κουταλιοῦ, τούς χορούς, τούς «τυχερούς», πού βρῆκαν τίς κοκκίνες μέ τά κατακόκκινα, τά πορφυρένια καλαμποκόσπυρα, καί τά θριαμβευτικά χοροπηδητά τους...

Κι ὅστερα τό λιάσμιο τῶν σπόρων πάνω στίς ρόκες καί τά λιοράδια νά δουλεύουν καί τά χέρια τά δουλευτάδικα νά χαϊδεύουν τά σοδήματα στά μάτια μέσα τῶν ἀμπαριῶν...

Καί τ' ἀπόβραδα παιγνίδια μέ τίς παρέες τῶν παιδιῶν στήν ἀγορά καί στό προαύλιο τοῦ σχολείου καί τραγούδια τίς βραδιές τίς φεγγαρόλουστες στ' ἀγνάντια τ' Ἀι-Γιάννη...

Καί τό πανηγύρι τῆς Ἀποσοδειᾶς μέ τούς διπλοχορούς γύρ' ἀπ' τόν πλάτανο τῆς ἐκκλησίας. Κι ὅστερα τά πανηγύρια τοῦ τρύγου μέ τίς ἀμέτρητες φροντίδες καί τή γλυκειά μουσταλευριά στό τέλος του καί τίς μικρές λαῖνες νά παραγεμίζουν συκομαΐδες κολυμπητές στό πετιμέζι...

Κι ὅστερα ἔκεινες οἱ συλλογισμένες ὥρες τοῦ φαγητοῦ, π' ἀντικρίζονται τά μάτια καί διαβάζονται οἱ ψυχές.

— Μέ τόν ίδρωτα τοῦ προσώπου σου..., ἔλεγαν οἱ Γραφές.

— Ἐγώ φεύγω σέ λίγα χρόνια... Πόσο θά κρατήσω... Τί θ' ἀπογίνει ὁ ίδρωτας μας; "Ομορφη ἡ σκληρή ζωή μας, μά κρίμα, πού θά χαθεῖ...", ἔλεγαν ἄλλες φωνές.

— Ἀγαπάω αὐτόν τόν τόπο. Ἀγαπάω αὐτή τή ζωή. Θέλω γιά πά-

ντα νά κρατήσει. Μά ό δρόμος μου λόξεψε. Άλλού μέ φέρνει... Θά γίνουν δλα ματωμένες, άγαπημένες, ίερές ιστορίες. Τό βλέπω. Μά τι νά κάνω; Κόντρα θά πάω σ' δλα κι δ, τι μπορέσω, θά περισώσω. Φώναζαν άλλες...

Τώρα; Τώρα είχαν τελειώσει κι ό Θέρος κι δ Τρύγος. Σέ λίγο θάρχιζε ό πόλεμος της ζωῆς. Ξέμακρα στήν πολιτεία, γιά ένα χρόνο άκομα...

'Ο καιρός, ό χρόνος έτρεχε. 'Ο Άι-Δημήτρης άρχιζε. Είχα καθυστερήσει φέτος τόν ξενιτεμό, τήν άποδημία.

Τό χωριό μας άδειασε άπο μέρες. Οι παραθεριστές ζφυγαν, δένας πίσω απ' τόν άλλον, σάν τ' άποδημητικά πουλιά. Οι παρέες διαλύθηκαν. Άπομειναν οι τσοπαναραϊοι κι οι ζευγάδες κι οι γεροντότεροι κι δ παπάς, νά λειτουργάει στόν Άι-Νικόλα κι δ δάσκαλος, νά χτυπάει κάθε πρωΐ τό καμπανάκι, γιά τά λιγοστά σχολαρούδια του...

— Ξαποσταίνω, είπα. Άλλαξα τή Φλώρα δέκα φορές. Τρώει λαϊμαργά και δέ χορταίνει σήμερα...

Ήρθε κι ή γιαγιά άργοκατεβαίνοντας τά πέτρινα σκαλοπάτια κι έκατσε κοντά μου, άνασηκώνοντας τίς άκρες τής λυτής σκέπης πάν' απ' τό κεφάλι.

— Κουφόβραση είπε. Λάλαγαν και τά κοκκότια απ' τ' απόφεις τ' απόγιομα. Θ' άλλαξ' ού κιρός. Άπ' τοῦ «Κείθε» χουράφ' άγνάντεφα τό Ξεροβούν'. Είχε κατσιούλα, φλά στ' Κουκομπλούλα... Μᾶς γυροφέρν' ού κιρός.

— Τό λένε και τά Κομπογιαννίδια. Είδα και κάτ' τσίχλες... Χνοπώριασε, γιαγιά. Σά νάλεγα: Θά χωριστούμε σέ λίγο.

— Κιρός τ' είνι, νά βρέξ, είπε ή καλή μου κυρούλα, κοιτάζοντας ξέμακρα. Σά νάλεγε: «Πρέπει κι έσύ νά φύγεις»...

Καθήσαμε έκει γιά ώρες, μαδῶντας σκαλοπίνχιτια, πούχαμε φυλαγμένα σ' ένα καλαθάκι σκεπασμένα μέ κληματόφυλλα.

Τ' απόβραδο έπεφτε σιγά-σιγά κι δ ούρανός μιλύβωσε. Δέ θάχε απόφεις άστέρια. Λίγο πρίν τά μεσάνυχτα άρχισε ή ψιχάλα τραγουδιστή νά κατεβαίνει γιά πηδηχτό χορό στίς πλάκες τής σκεπῆς. Κι οι γρύλοι διέκοφαν τή νυχτερινή ύπαιθρια συναυλία τους. Τά τραγούδια και τίς χαρές είχαν τώρα τά γύρω δέντρα: 'Η συκιά, οί μουργιές, ή κληματαριά, οί κυδωνιές κι δ τσίγκος τοῦ μπαλκονιοῦ τό γλυκό, τό ρυθμικό, νανουριστό περπάτημα τοῦ νερού μέσα στ' αύλακια του.

Δυό ώρες κοντά χαραυγή τό Φθινόπωρο ἔστειλε μ' ὅλες τίς τιμές, τό Πρωτοβρόχι του: Πρῶτα φωτιές πολλές, δυνατές, π' αὐλάκωναν τόν οὐρανό ἀστραφτερές, ἐκτυφλωτικές, γοργοπέραστες, φώτιζαν τό δρόμο ἀθόρυβα. Ὅστερα ἀκούγονταν ὑπόκοφοι, μακρινοί κρότοι, σάν τό θόρυβο τῆς ἄμαξας, πού τρέχει πάνω στό πλακόστρωτο τοῦ δρόμου καί καθώς πλησιάζει οἱ θόρυβοι γίνονται ἐντονότεροι.

Στό μεταξύ οἱ ἐκτυφλωτικές ἀστραπές γίνονται ὅλο καί πιό συχνές κι ἡταν λές ἔνας διαρκῆς φωτισμός ἀπό πάμπολλους πελώριους προβολεῖς κι οἱ κρότοι δυνατά μπουμπουνίσματα, σάν καταιγισμό βαριού πυροβολικού...

Ἡ καταιγίδα ἥρθε δυνατή καί κράτησε γιά ώρες. Κάποτε ἔπαφαν οἱ θόρυβοι πούκαναν δλόγυρα στό σπίτι μας τά στοιχειά τῆς φύσης καί μόνο κάτω, χαμηλά στίς ρεματιές ἀκούγονταν τώρα οἱ κατεβασίες τοῦ νεροῦ.

Ἐημέρωσε, ἔφεξε, βάρεσε κι δὲ Ἡλιος στό παραθύρι. Ἀπ' τό ὄψος του ὅλα τώρα φάνταζαν φρεσκοπλυμένα, θαλλερώτερα, ὁμορφότερα. Ἡ γαλήνη ἀκολούθησε τήν καταιγίδα. Ὁμορφη καί θελκτική ἡ ἀτμόσφαιρα. Ἡ ἀναζωογονιμένη γῆς σέ καλοῦσε σ' ἀπολαυστικό ταξίδεμα στίς ὁμορφιές της...

Πήρα τό δρόμο τῶν χωραφιῶν. Στό κτῆμα τῆς Τσανιφτιᾶς, ἡ Πέππω βόσκοιγε στή μεγάλη ζαγάδα. Μ' αἰσθάνθηκε καί γύρισε γιά μιά στιγμή τό κεφαλι της. Τέντωσε τά χωνένια μεγάλα αύτιά της καί μέ πλησίασε. Τελευταῖα ὀσμή, τελευταῖα εὐχαριστήρια καί πάλι στίς προσταγές τοῦ ἔνστικτου τῆς αὐτοσυντήρησης.

Πέρασα δίπλα ἀπ' τά δέντρα, ἀπ' τά σηκώματα, ἀπ' τόν περιφραγμένο κῆπο μας.

“Ολα ἀκίνητα κι ἀνέκφραστα. Εἶναι, λένε, ἀψυχα...

Ξεδίψασα στό νεράκι τῆς πηγῆς, πού γέμιζε τή γούρνα στό «Κεῖθε» κτῆμα μας ἀδιάκοπα κελαρύζοντας. Κι ἐδῶ τά ἴδια. Κεφαλάρι, δέματα, ζαγάδες, δεντρῶνες κι ἀναδεντρῶνες καί σηκώματα, δλα ἀκίνητα, ἀμλητα. Φάνταζαν μελαγχολικά, φαινονταν ἀψυχα κι ἀνέκφραστα, μά ἐγώ ἡξερα, πώς μέσα τους ἀναδευόταν ἡ ζωή, ἔτσι, δπως τήν είχα φροντίσει γιά μῆνες...

Γύρισα μεσημέρι στό πατρογονικό μας κι ἐδῶ ἡταν ἡ μεγάλη ἀναστάτωση τῆς ψυχῆς: “Ολα, ζωντανεμένα, μοῦ μιλοῦσαν. Καθένα μέ τόν δικό του τρόπο. Ἡ αὐλή, ἡ σκάλα, οἱ κάμαρες, ἡ γωνιά, τά ἔπι-

πλα, τά κάδρα τῶν παππούδων, ψηλά στούς τοίχους, οι φωτογραφίες τῶν γονιῶν μας πάνω στό τραπέζι. Τό μεγάλο δρύινο μπαλκόνι τραγουδοῦσε ἀμέτρητες νοσταλγικές ιστορίες...

Κάποτε ή περιπλάνηση στά δωμάτια τοῦ σπιτιοῦ καί τό χρυπτογραφικό μας μίλημα τελείωσαν. Ἄνοιξε ή μικρή βαλίτσα κι ἀρχισε νά γεμίζει μέ τ' ἀπαραίτητα.

— Μή ξεχάσεις τά χαρτιά σου, ἀκούστηκε ή φωνή τῆς γιαγιᾶς ἀπ' τήν κουζίνα, πού ἔτοιμαζε τή λαχανόπιτα. Ἡ καημένη! Ὁλο μέ κρυφοκοίταζε. Ὁλο σφούγγιζε τό δακρυσμένο της πρόσωπο. Ὁλο καί κάτι συγύριζε. Ὁλο καί γύρω μου βρισκόταν. Ὁ χωρισμός μας καί ή ἀποδημία μου ὁριστικά θά γίνονται μέ τό πρώτο χάραμα, μέ τή χαραγή τῆς ἐπόμενης μέρας...

Τακτοποίησα, ὅσο καλύτερα μποροῦσα τά πράγματα τοῦ σπιτιοῦ. Τά παλιά βιβλία ἀσφαλίστηκαν στό ὅμερικάνικο μπαοῦλο. Τά ἐργαλεῖα καταμετρημένα τοποθετήθηκαν στή θέση τους...

Πάχνιασα γιά τελευταία φορά τήν Πέπω καί τή Φλώρα μας. Ἐρρίξα σπόρους στίς κοττοῦλες τῆς γιαγιᾶς μου... Στό μπαλκόνι στρώσαμε τό σοφρά καί φάγαμε ἀμύλητοι τή μοσχομύριστη λαχανόπιτα. Κι οἱ τελευταίες ὄρμήνιες:

— Νά φυλάγεσαι... Νά μήν κρυώσεις... Θά σου στέλνω καλούδια μ' ὅποιον θάρχεται.

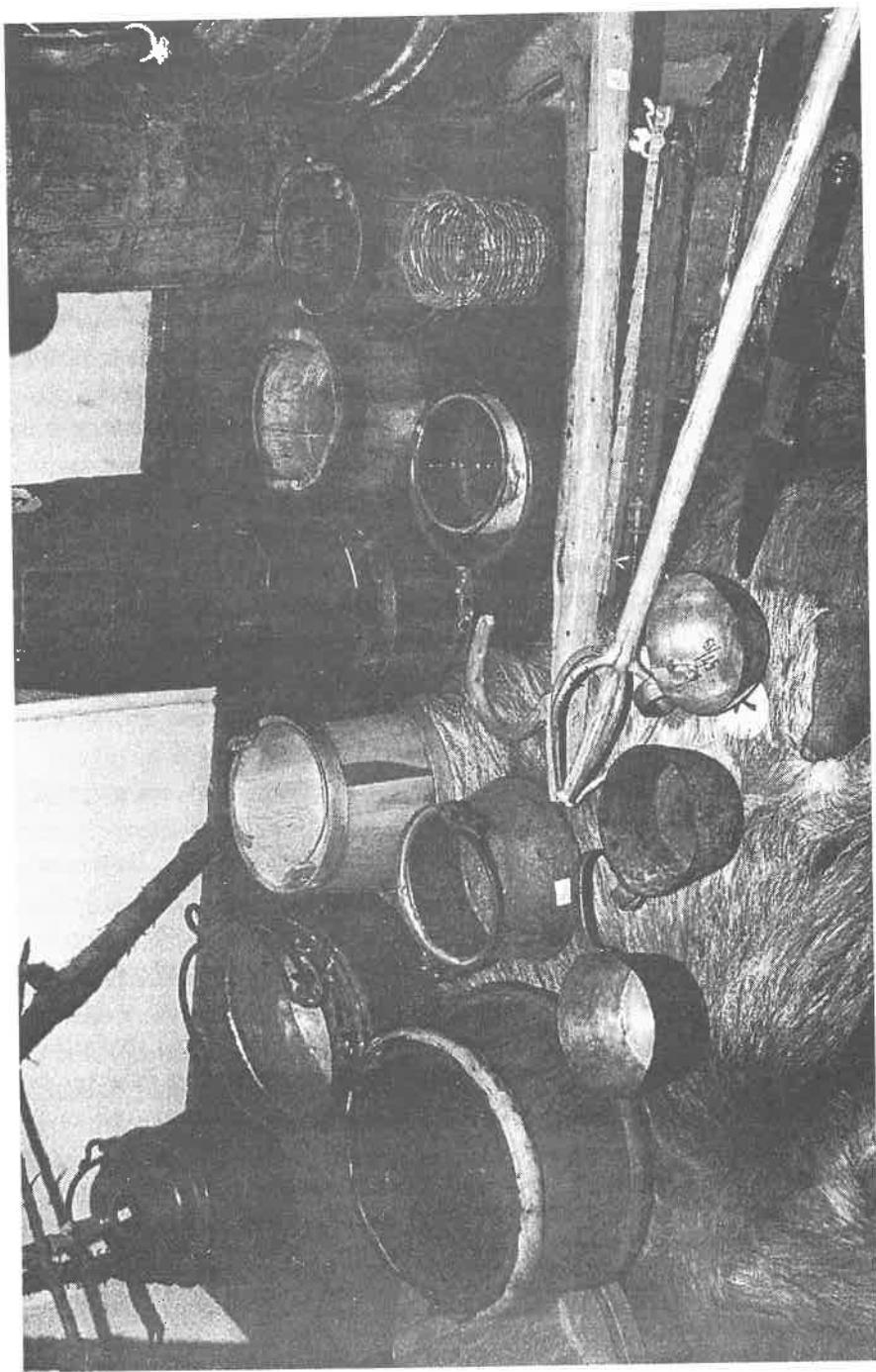
— Θά γράφω. Θά γυρίσω γρήγορα κι δ.τι χρειάζεσαι, νά μοῦ τό παραγγέλνεις...

— Ἐννοια σου καί δέ θέλω τίποτα. Νά μαθαίνω μαναχά, ὅτ' είσαι καλά!...

Νωρίς τ' ἄλλο πρωΐνο ἀποχαιρέτησα στό κεφαλόσκαλο, δλους τοῦ σπιτιοῦ μας καί μαζί τή ζωή στό μικρό χωριό μας ἐκείνης τῆς περιόδου.

Στό διάσελο τῆς Ἅγιας Παρασκευῆς γύρισα καί κοίταξα πίσω μου γιά μιά τελευταία εἰκόνα τοῦ Ζωριάνου. Νόμισα, πώς είδα ἕνα λευκό πανί, νά κουνιέται στό μπαλκόνι τοῦ σπιτιοῦ μας. Ἡταν τό τελευταίο ἄντιο;

Τώρα, πού ξαναθυμᾶμει ἐκείνες τίς ιερές στιγμές, νομίζω, πώς ἥταν τό σημάδι τῆς αἰώνιας ἀγάπης, πού μέ δένει ἀδιάλυτα μέ τούς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ μας, μέ τήν ὥραία καί νοσταλγική ζωή τῶν παιδικῶν χρόνων στό ὁρεινό, δωρικό χωριαδάκι μας...

Μιά χωράστευη γωνία.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΤΗΣ ΣΤΡΟΥΓΟΚΑΛΥΒΑΣ

Toū Kώστα Kρυστάλλη

- Όλόβιολη μιά κερασιά ξερρίζωνε δ Θανάσης.
- Τά περιβόλια, δρέ παιδί μ', έπηγες νά χαλάσης;
- Πλάνεψα ώς τήν Τριανταφυλλιά, γύρισα δλη τή χώρα,
 άπο τό γιόμα ώς τώρα.

- Κι δ Πλάτανος τί τόφταιγε τοῦ Θόδωρου, πατέρα;
Γιά τήρα τον ξαπλωταριά διό τόν τσάρκο ώς πέρα,
γι' άπόψε δ έρμος τράνευε, χόντραινε τόσα χρόνια,
 στόν ήλιο καί στά χιόνια.

- Τόν εύρηκα στήν ποταμιά, στόν πόρο τοῦ Τζοβάρα:
νιός είναι, δμως τόν ξέρανε παράκαιρα ή κατάρα,
τ' άστροπελέκι αύλάκωσε τή μαλακιά του φλούδα,
 τόφαε τή ρίζα ή σούδα.

- „Α, νάτος, κι ό Καρκάντζαλος, στόν δμο του έχει πάρει
καί μᾶς τό φέρνει στό μαντρι χιλιόχρονο πουρνάρι.
καλά τόν λέν' Καρκάντζαλο, τί άσυσταγιά δέν έχει,
 μέρα καί νύχτα τρέχει.

- Τάχ' άπο ποῦ τό κουβαλάει δ χριστογεννημένος;
– Δέν μέ φοβίζει δ Ζάλογγος, άς είναι χιονισμένος,
σάν άντρειωμένος τόν πατῶ, τά δέντρα δλα τοῦ παίρνω
 καί στό μαντρί τά φέρνω.

- Ό Δίπλας πάλι δ μορφονιός, ποῦθ' έρχεται έδω κάτου;
– Έρχεται άπο τά Φλάμπουρα, πόχει συγγενικά του.
διύτός γιά τά χριστόφωμα, έπηγε δχ' τήν αύγούλα
 καί γιά καμμιά ξανθούλα.

— Ρίχνετε ὀκόμα στή φωτιά κλαρούδια, ρίχνε Χρῆστο·
σ' ἔκαψε κεῖνο τό δαυλί. Γεροκαψάλη, Σβύστο·
Νάσο, πετάξου ἐσύ νά ίδης τά ζωντανά στή στάνη
καὶ τίς καιρός θά κάνη.

— Κύρ Γάκη, ξεφεγγάρωσε καὶ μέ τά χιόνια τώρα
ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη μιά χαρά ἀσπρίζει ἡ Βαλαώρα,
κ' εἶναι μιά βούβαση βαθειά στή γῆ, στά οὐράνια πάστρα
καὶ λάμπουν πλήθια τ' ἄστρα.

Τά ζωντανά μές στό μαντρί κλειστά καταλαγιάζουν,
στόν τοάρκο κάπου μοναχά μικράκια ἀρνιά βελάζουν.
Εἶναι τά γρέκια τους ζεστιά καὶ τρῶν κλαρί τά πράτα,
κομμένο δχ' τά ζερβάτα.

— Τώρα στρωθῆτε δλόγυρα, παιδιά μ', κι ἀκουρμαστήτε·
τοῦ κόσμου δ ἀφέντης δ Χριστός - νά μή τό λησμονῆτε -
γεννήθηκε σέ μιά σπηλιά πού ζωντανά μαντρίζαν,
τ' ἀρνιά Τόν χουχουλίζαν.

Μές ἀπό κείνη βλόγησε κάθε βοσκοῦ κοπάδι
καὶ σάν ἀπόψε ἀόρατος γυρνᾶ μές στό σκοτάδι
καὶ παίρνει ἀράδα τά μαντριά, κοπάδια ὅπου φυλᾶνε,
ρωτώντας πῶς περνᾶνε.

Γιά δαῦτο τήν Παραμονή νά μήν πεινᾶν τά πράτα,
νάχουν περίσσια τή θροφή, νάναι ζεστά, χορτάτα,
νά μήν τά βρίσκη δ ἀφέντης μας τά μαῦρα παγωμένα
καὶ νηστικά ἀφημένα.

Καὶ τοῦτο ἀκουρμαστήτε το - δέν εἶναι παραμύθι - ,
κατόπι δχ' μεσάνυχτα καὶ μέ τό πρῶτο ὄρνιθι
στή μάντρα ἔνα χριστόφωμο νά γλύφουν φέρτε γύρα
γαλάρια, ἀρνιά καὶ στείρα.

Τί ἔμαθαν τόν ἀφέντη μας ἀπόγλυφαν στά γέννα
καὶ τό θυμοῦνται χρονικίς, παιδιά, τά βλογημένα·

κι ἀν δέν τό γλύφουν τό φωμί, τήν ὥρα αύτή, βελάζουν,
σάν γνωστικά ἀνακράζουν.

Καί τώρα φέρτε τά δεντρά καί τό κρασί, τό λάδι,
γιά νά παντρέψω τή φωτιά, ἀκόμ' αύτό τό βράδυ,
τί γέρασα κ' εἶναι ἄγνωρο τοῦ χρόνου τί μέ βρίσκει,
λίγη ζωή μοῦ μνήσκει.

- Πρῶτα παντρεύω σε, φωτιά, μέ τοῦτο τό πουρνάρι,
ἀπόχει τό κορμί στοιχειό καί δράκο τό κλωνάρι,
ώσάν αὐτό χιλιόχρονη νά ζᾶς, νά μή γεράζης,
νά καῖς παντοῦ, νά βράζης.

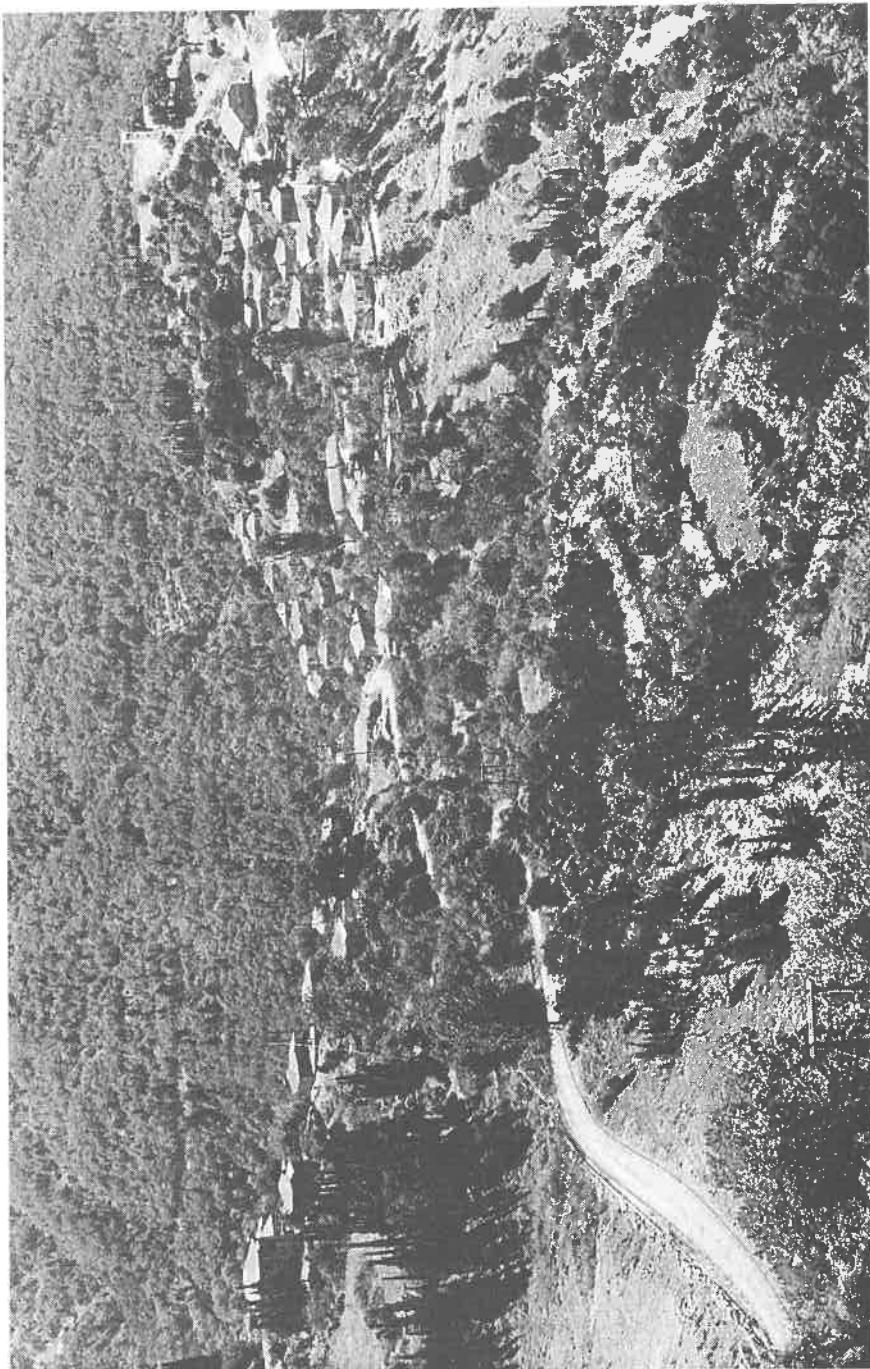
Σοῦ δίνω καί τόν πλάτανοο μέ τά πλατιά τά φύλλα,
παντοῦ ν' ἀπλώνης γύρα σου καί στά ψηλά καπνίλα,
νά δείχνεσαι πώς πάντα ζᾶς καί ζάν μαζί σου ἀνθρώποι,
σέ πόλη ἡ βοσκοτόπι.

Τρίτα, φωτιά, τήν κερασιά σοῦ δίνω συγγενάδι,
νά σέ φυλᾶ ἀπό Παγανά ὡς τῶν Φωτῶν τό βράδυ
καί μέ παλιό τριέτικο κρασάκι σέ ποτίζω,
μέ λάδι σέ ραντίζω.

Ἀπό τή στρουγγοκάλυβα ποτές νά μή μοῦ λείπης,
τί μοῦ είσαι τῆς χαρᾶς ζωή κι ὀχτρός τρανός τῆς λύπης,
νά σ' ἀνακράζω, νά μ' ἀκοῦς, νά βάζης, νά μοῦ κρένης,
γλυκά νά μέ θερμαίνης.

- Νά ζήσετε χρόνια πολλά κι ἀπίκραντα, παιδιά μου,
σάν τά ρουπάκια τοῦ Ζυγοῦ, σάν τά βουνά τοῦ Γράμμου,
νά μή σᾶς εύρουνε ποτές τά ἔρημα τά γέρα!

- Νά ζᾶς καί σύ, πατέρα!

Ο Ζωρίδας

A. Η «ΣΙΔΗΡΑ ΜΙΣΘΩΣΙΣ»

τοῦ Γιάννου Ζωριάνου

Ζωριανίτικη Λαογραφία

Βρίσκουμε τήν πολύχλαδη, ζωριανίτικη οίκογένεια Καμπούρη, σέ οίκονομική ἀκμή, ἐπιχειρηματική δραστηριότητα κι ἐπίδοση στά γράμματα, ἀπό τά τέλη τοῦ 17ου αἰῶνα, πάνω στόν ἄξονα Ζωριάνου - Σερεβέλη - Ναύπακτος.

Ἡδη ἀπό τό 1818, ἡ ἄλλοτε ποτέ «Βυζαντινή Πρόνοια» τοῦ Ἅγιου Νικολάου, τό Τσιφλίκι τῆς Τουρκοκρατίας, τό περιώνυμο «Σερεβέλη», ἀγοράζεται μέ τίτλο, ἀπό τόν Τούρκο κάτοχό του καί περιέρχεται στόν Ἰωάννη Δημητρίου Καμπούρη, μέ τή «βούλα» τοῦ Ἀλῆ Μπαμπᾶ, πασᾶ τῆς Ναυπάκτου κι ἐπίτροπο τῶν παιδιῶν τοῦ Ἀλῆ τῶν Ἰωαννίνων.

Ο γεωγραφικός χῶρος τοῦ «Σερεβελιοῦ», ἔκτασης 4.000 στρεμμάτων περίπου βρίσκεται ἀνάμεσα στά τότε χωριά τῆς Καρυᾶς, τῆς Καρδάρας (σημερινό Δροσάτο), τοῦ Βλαχοκάτουνου (σημερινό Τρίκορφο Δωρίδας), τοῦ Όμέρ Έφέντη (σημερινό Καστράκι) καί τοῦ Σουλέ (τοῦ σημερινοῦ Εύπαλίου) καί τότε περιελάμβανε τό μικρο-Μονάστηρο τοῦ Ἅγιου Νικολάου τοῦ Σώζοντος - μέ τό μοναδικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καθολικό του -, μικροοικήσεις γεωργοποιμένων - Κατελαίοι - τό χωριό Ἅγιος Νικόλαος, πού στά 1815 ὁ Γάλλος περιηγής Πουκεβίλ τόν βρῆκε μέ δώδεκα οίκογένειες.

Τό «Σερεβέλη» διακρινόταν γιά τή συγχροτημένη γεωργο-κτηνοτροφική του ἐκμετάλλευση, πολλά στοιχεῖα τῆς ὅποιας διασώζονται καί σήμερα - Κτίρια οἰκιῶν, ἀποθηκῶν, ἐρείπια μικροοικισμῶν καί ναῶν, ἀλώνι μεγάλων διαστάσεων, πηγές, καλλιέργειες, χέρσα κτήματα - πού ἔχουν μελετησυστηματικά ὀπό κλιμάκιο ἐρευνητῶν τοῦ Α. Π. Θεσσαλονίκης καί τά πορίσματά του ἔχουν ἀνακοινωθεῖ σ' ἐπιστημονικά συνέδρια, κατά καιρούς.

Μέ τά πλούσια οίκονομικά ὀφέλη τῆς πολλαπλῆς ἐκμετάλλευσης τοῦ μεγάλου κτήματος τοῦ «Σερεβελιοῦ», οἱ Καμπουραῖοι ἐπεξέτει-

ναν τίς δραστηριότητές τους, όγοράζοντας κι ἄλλα ποτιστικά χωράφια, στά «Τρανά Χωράφια», στά «Μεγάλα Παράσχια», στήν «Παλιοσταφίδα», στό «Μάτι», τοῦ τότε Σουλέ καί τοῦ σημερινοῦ Εύπαλιου, ύδρομυλους καί νεροτριβές στό ποτάμι τοῦ Μόρου κι ἀπ' τά μέσα τοῦ 19ου αἰώνα ίδρυοντας «άλυσίδα» ἐμπορικῶν καταστημάτων καὶ ἀποθηκῶν ἐμπορευμάτων, ἀλλά καὶ καρπῶν (Άραβοσιταποθῆκες) καὶ κατοικίες σέ Μοναστηράκι, στό Έπινειο, τότε, τῆς Δωρίδας, στήν «Πύλη Έξόδου - Εἰσόδου» τῶν Δωριέων (μέ το καὶ στόν ἀπέναντι σιδηροδρομικό σταθμό τοῦ Ψαθόπυργου κι ἀπό κεὶ πρός Πάτρα ἢ πρός Αθήνα κ.λπ.), στό Σουλέ (Εύπαλιο) κατοικίες, μαγαζιά καὶ ἀποθῆκες, πού ἀπό τό 1865 ἀρχισε νά οίκοδομεῖται μέ τήν ἐγκατάσταση οίκογενειῶν ἀπ' τά χωριά τῆς Πάνω καὶ Κάτω Καρυᾶς καὶ τοῦ Πάνω Παλαιοξαρίου, ἀλλά καὶ τά «Βελβίτσαινα» Ναυπακτίας.

Μεγάλες είναι οἱ δραστηριότητες τῶν Καμπουραίων στόν Ζωριάνο, ὅπου χτίζουν ἀρχοντικά μέ ἀνώγεια καὶ κατώγεια, ίδρυονται μαγαζί καὶ ἐμπροπρατήριο, ἐμπορεύονται μέ Δωρίδα καὶ Ναυπακτία, όγοράζουν κτήματα, χτίζουν ἀποθῆκες κι ἀλώνια... Ἀλλ' ὅταν τ' ἀδέρφια Ιωάννης καὶ Θανάσης Δημητρίου Καμπούρης ἀκολούθησαν τά γράμματα (στή δεκαετία τοῦ 1870 τούς βρίσκουμε Είρηνοδίκες), τήν δλη οίκονομική δραστηριότητα τῆς οίκογένειας ἀναλαμβάνει ὁ ἐπίσης ἔγγράμματος, δρθογράφος καὶ καλλιγράφος, Κωνσταντίνος Δημητρίου Καμπούρης (1853 - 1937).

Ἡ ἐπιχειρηματική του δραστηριότητα ἥταν μοναδική: Στό «Σερβέλη», ἐξοχικό, ἀποθῆκες, ἀλώνια, λειβάδια, δενδροκαλλιέργειες, περιβόλια, κτηνοτροφές... Στόν Ζωριάνο σπίτι, κτήματα, ποίμνια μέ ίδιωτικούς ποιμένες, ἐμπροπρατήριο, ίδιωτική ἀρμάδα «ρακοκάζανα» καὶ ἐμπορεία ἀποσταγμάτων, δάνεια χρηματικά πρός τρίτους, ἐπινοικιάσεις τῶν διαφόρων λειβαδιῶν τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Βαρνάκοβας τῆς εὐρύτερης περιοχῆς, μέ σχολαστική τήρηση ἀρχείου δραστηριοτήτων, πολύτιμου σήμερα γιά τίς πληροφορίες πού περιέχει.

Ίδιαίτερη φροντίδα, δείχνουν τά ύπαρχοντα ἔγγραφα, γιά τήν τροφοδότρα γῇ τοῦ «Σερβελιοῦ» καὶ πολλοί δικαστικοί ἀγῶνες διεξάγονται ἀπό τόν Κ.Δ. Καμπούρη μέ τούς αὐθεραιτοῦντες περίοικους καὶ τούς κακοκπληρωτές τῶν χειμερινῶν λειβαδιῶν του.

Στό προσωπικό του ἀρχείο ύπαρχουν ἔγγραφες μαρτυρίες οίκο-

νομικῶν σχέσεων πρός τρίτους, ἀπό τοῦ ἔτους 1855, ἀλλά κείμενο τοῦ 1898 μέ τῇ φράσῃ: «σιδηρᾶ μίσθωσις», μᾶς προξενεῖ τήν περιέργεια προσεκτικῆς ἀνάγνωσης, γιά τήν κατανόηση καί ἀποσαφήνιση αὐτοῦ τοῦ νομικοῦ δρου.

Ἄλλωστε ἐμπεριέχει πολλές κι ἐνδιαφέρουσες λαογραφικές πληροφορίες γιά τά οἰκονομικά δρώμενα τῆς ἐποχῆς καί τίς «Τράμπες» τῶν ἀνθρώπων της.

Ἄς τ' ἀπολαύσουμε:

«Ἀριθ. 33. Μίσθωτικόν αἰγιδίων φραχμῶν 1.356.

Ἐν Ζωριάνῳ καί τῇ οἰκίᾳ τοῦ Κωνσταντίνου Δημητρίου Καμπούρη, ἔνθα δὶ' ὑπηρεσίαν μετέβην σήμερον τήν τριακοστήν (30) τοῦ μηνὸς Ιανουαρίου τοῦ χιλιοστοῦ δκτακοσιοστοῦ ἐνενηκοστοῦ ὅγδους ἔτους - 1898 - ἡμέραν Παρασκευήν καί ὥραν μ.μ. ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Κροκυλίου Δημ. Παπᾶ, κατοίκου καί ἐδρεύοντος ἐν Παλαιοκατούνῳ, παρουσίᾳ καί τῶν δύο ἐπί τούτῳ προσληφθέντων μαρτύρων γνωστῶν μου καί ἔχόντων τά νόμιμα προσόντα μή ὑπαγομένων εἰς οὐδεμιάν ἔξαιρεσιν, Κων/νου Π. Ζωγράφου δημοδιδασκάλου καί Χαραλάμπους Σπύρου Ἀνδρεοπούλου κτηματίου, κατοίκων ἀμφοτέρων ἐνταῦθα ἐμφανισθέντες οἱ γνωστοί μοι καί τοῖς ἀνωτέρω μάρτυσι πολίτες Ἑλληνες ἐνήλικες καί μή ἔξαιρετέοι πρός ἐμέ καί τούς ἀνωτέρω μάρτυρας, ἀφ' ἔνός μεν Κων/νος Δημητρίου Καμπούρης, ἐμποροκτηματίας κάτοικος ἐνταῦθα, ἀφ' ἔτερου δέ Ἀθανάσιος Θωμᾶ Ἀντζολέτος ἢ Αναστασόπουλος, γεωργοποιόμην, κάτοικος πρῶτα Κάτω Παλαιοξαρίου ἢδη δέ Κουπακίου...

Ο πρῶτος τούτων Κων/νος Δημ. Καμπούρης παρέδωκε πρός τόν δεύτερον Ἀθανάσιον Θωμᾶ Ἀντζολέτον τόν Ὁκτώβριον τοῦ 1897 ἐνενηκοστοῦ ἑβδόμου ἔτους καί οὗτος παρέλαβεν ὑπό Σιδηρᾶν ἔξαετῇ Μίσθωσιν πρόβατα ἐν δλω τριάκοντα εἰς τήν κατοχήν του, ἢτοι:

ὅκτω προβατίνες πεντόγεννες,
τέσσερες ὁμοίως πρωτόγεννες,
ἔξι τῶν ἔξι γεννῶν,
δύο τῶν δύο γεννῶν,
δύο τῶν ἑπτά γεννῶν,
δύο κριούς τριετεῖς καί

τέσσερα ἄρρενα ζυγούρια, ἀξίας δραχμῶν ἔξακοσίων, ἀριθμ. 600 καί τά ὅποια πρόβατα παρέλαβεν ὁ Ἀθανάσιος Θωμᾶ Ἀντζολέτος

τῆς τελείας ἀρεσκείας του, καθὼ γνώστης τῶν ἐλαττωμάτων των, ἔξω καὶ τῶν τυχόν κεχρυμμένων, διά παραπομπής τῆς ἐνστάσεως κατά τοῦ ἴδιοκτήτου Κων/νου Δημητρίου Καμπούρη καὶ ὑπόσχεται νά τά φυλάξῃ ἐπιμελῶς καθ' ὅλον τό χρονικόν διάστημα τῆς μισθώσεως ἄνευ ἀποζημιώσεως οίασδήποτε πρός αὐτόν τοῦ Κων/νου Καμπούρη καὶ ὑπόσχεται νά παραδώσῃ ἰσάριθμα τοῦ αὐτοῦ γένους καὶ ἡλικίας πρός αὐτόν καὶ τῆς τελείας ἀρεσκείας του ἔξ αὐτοῦ τοῦ ποιμνίου του κατά τό τέλος τῆς ἔξαετοῦς μισθώσεως ληγούσης τόν μηνα Οκτωβρίου 1903 χιλιοστοῦ ἐννεακοσιοστοῦ τρίτου ἔτους (1903) καὶ ἀντί μισθώματος ἐτησίου ὑπόσχεται καὶ ὑποχρεοῦται, οὗτος ὁ Ἀθανάσιος Ἀντζολέτος νά δίδῃ πρός τόν Κων/νου Δημητρίου Καμπούρην: Τριάκοντα δκάδας μαλλιά καλῆς ποιότητος, τρία φαγάρια, κατά τόν μηνα Μάιον ἐκάστου ἔτους καὶ ἐν Κουπακίῳ, δπου θέλει εἰδοποιεῖσθαι δ Κων/νος Δημητρίου Καμπούρης νά μεταβαίνῃ καὶ ἡ κείρωσις ἀπό κοινοῦ τά πρόβατα ταῦτα καὶ παραλαμβάνει τά μαλλιά καὶ ἐν περιπτώσει καθυστερήσεως τῶν τε μαλλιῶν καὶ φαγαρίων ὑπόσχεται τήν πληρωμήν τῆς ἀξίας ἐκάστης δκάδος μέν μαλλιῶν πρός τρεῖς δραχμάς - ἀριθμ. 3 - ἐκάστου δέ φαγαρίου πρός δραχμάς ἑπτά - ἀριθμ. 7 - καὶ ἐντόκως τοῦ τυχόν καθυστερουμένου τμήματος αὐτῶν πρός εἴκοσιν ἐπί τοῖς ἔκατον ἐτησίως μέχρις ἔξοφλήσεως τῶν ἀπό τῆς καθυστερήσεως τῶν, δτι ούδέν δικαίωμα πωλήσεως τῶν ἐν λόγῳ προβάτων θέλει χαίρει οὗτος δ Ἀθανάσιος Ἀντζολέτος πρός τρίτον, ἀλλ' ἐπ' αὐτῶν κρατεῖ τήν κυριότητά των δ Κων/νος Δημητρίου Καμπούρης.

Μετά τό τέλος τῆς μισθώσεως ὑποχρεοῦται νά παραδώσῃ πρός τόν Κων. Καμπούρην τά ειρημένα πρόβατα καὶ ἐν καθυστερήσει τούτων νά πληρώνῃ πρός αὐτόν τήν ἀξίαν των εἰς δραχμάς ἔξακοσίας - ἀριθμ. 600 - ἐντόκως πρός εἴκοσιν ἐπί τοῖς ἔκατον ἐτησίως μέχρις ἔξοφλήσεως τῶν, τούς δημοσίους καὶ δημοτικούς φόρους, τούς δημοτικούς φόρους ὑπολογιζομένους καθ' ὅλην τήν ἔξαετίαν εἰς δραχμάς ἐνενήκοντα - ἀριθμ. 90 - τῶν ρειθέντων προβάτων θέλει πληρώνειν οὗτος δ Αθανάσιος Ἀντζολέτος, ἄνευ ἀποζημιώσεως τινός παρά τοῦ Κων. Καμπούρη, ὑπολογισθείσης τῆς ἀξίας τῶν εἰσοδημάτων εἰς τό ποσό τῶν δραχμῶν ἔξακοσίων ἔξήκοντα ἔξ (666), καθ' ὅλην τήν ἔξαετίαν.

Ταῦτα τοῦτα ἐκθεσάντων καὶ παραδεξαμένων, συνετάγη τῇ αἰτήσει τῶν τό παρόν ὅπερ ἀναγνωσθέν εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς

έπίκουον πάντων καί ἐπιβεβαιωθέν ύπογράφεται παρ' ὅλων καὶ ἐμοῦ.

Οἱ μάρτυρες: Χαρ. Ἀνδρεόπουλος, Κ.Π. Ζωγράφος.

Οἱ Συμβαλλόμενοι Ἀθ. Θ. Ἀντζολέτος, Κ. Καμπούρης.

὾ Συμβολ. Εἰρηνοδίκης Κροκυλίου

Τ.Σ. Τ.Υ. Δ.Α. Παπᾶς

Διά τήν ἀντιγραφήν

Παλαιοκατούνφ τῇ 2 Φεβρουαρίου 1898

὾ Συμ. Εἰρην. Κροκυλίου

Τ.Σ. Τ.Υ. Παπᾶς».

Ἄλλ' ἡ «Σιδηρᾶ μίσθωσις» τῶν προβάτων τοῦ Κ.Δ. Καμπούρη δέν εἶχε εὐτυχῆ κατάληξη. Ὁ Ἀντζολέτος δέν ἀπέδιδε τά συμφωνηθέντα, μαλλιά καί φαγάρια ἡ καί τήν ἀξία τους σέ δραχμές. Τόν τρίτο χρόνο ἔδωσε στόν Κ.Δ. Καμπούρη, ἔναντι λογαριασμοῦ 151 δραχμές. "Ετσι στό φάκελο «Ἀθανάσιος Θωμᾶ Ἀντζολέτος», τοῦ Ἀρχείου Κων/νου Δημητρίου Καμπούρη ὑπάρχουν δεκαενέα ἔγγραφα, πού δείχνουν μακροχρόνιο δικαιστικό ἀγῶνα, ἀπό τοῦ 1899 μέχρι τοῦ 1928, χωρίς νά ὑπάρχει ἔνδειξη, δτι ἔστω καί τότε δικαιώθηκε δ Κων/νος Δημητρίου Καμπούρης, πού μεταβίβαζε πρόβατα ἀπ' τά ποίμνιά του μέ συνθῆκες «σιδηρᾶς μισθώσεως»...

Άλλ' ἡ Ζωριανίτικη οἰκογένεια τῶν Καμπουραίων μέ πολλούς τρόπους εὔεργέτησε τόν Ζωριάνο καί τούς κατοίκους του, ὅπως μαρτυρᾶνε ἔγγραφα καί ὑπάρχοντα μνημεῖα.

Μιά είδική ἀναφορά στά τελευταῖα, ἐπιβάλλεται, σέ κατάλληλο χρόνο.

B. ΤΑ ΣΥΜΠΑΡΑΜΑΡΤΟΥΝΤΑ ΕΝΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

τοῦ Γιάννου Ζωριάνου

Ήταν, λέει, ἐφέτος, ἡ σειρά τοῦ Ζωριάνου, νά δργανώσει τή διεξαγωγή τοῦ 9ου «Ἀναπτυξιακοῦ καὶ Πολιτιστικοῦ» Συνεδρίου τῆς Ὀμοσπονδίας τῶν Πολιτιστικῶν Συλλόγων δλων τῶν Δωρικῶν χωριῶν τῶν Βαρδουσίων Ὄρεων κι εἶχαμε τήν ὥραιά εὐκαιρία, νά παρακολουθήσουμε τά ἔκει δρόμενα τῆς 10ης-8-2002.

Ἐνδιαφέροντα τά θέματα, πού πασχόλησαν τούς συνέδρους, ἀλλ' ὁ ἐπισκέπτης, πέρ' ἀπ' αὐτά ἔνιωσε φυχική εὐφορία, ἀπ' ὅσα συνοδεύουν πάντα τέτοιες ἐκδηλώσεις, πού θεωροῦνται «ἀμελητέα», ἀλλά πού κυρίως χαρακτηρίζουν τήν ποιότητα μιᾶς ἐκδήλωσης καὶ παραμένουν γιά καιρό στό ἀποθεματικό τῆς μνήμης.

Ἐτσι, εύχαριστα αἰσθανθήκαμε, οἱ ἐπισκέπτες τοῦ Ζωριάνου, μ' ἀφορμή τό διασυλλογικό συνέδριο τῶν Βαρδουσίων Δωριέων, πρῶτα ἀπ' τό δροσερό, καταπράσινο, ὥραιότατο, ἡμερο καὶ ἡρεμο, γαλήνιο Ζωριανίτικο περιβάλλον, ὅχι μόνο τοῦ γύρω βουνίσου χώρου, ἀλλά κι ἔκείνου μέσα στό χωριό.

Πράσινο θαλλερό κι δργιαστικό, δροσιά, ἡρεμία, καθαριότητα, χῶροι προσπέλασης καὶ στάθμευσης καθαροί κι ἄνετοι.

“Τστέρα ἔκείνος δ εύπρεπισμός τοῦ εύρυτατου, ἀλλοτε ποτέ σχολικοῦ χώρου, τοῦ περισσᾱ φροντισμένου, μέ ἀναπαυτήρια βαθύσκιωτα, ἀναψυχτήριο κάτω ἀπό πυκνόφυλλα δέντρα καὶ δίπλα στόν φροντισμένο «Σχολικό κῆπο» καὶ τήν παιδκή χαρά – πραγματικός παυσίλυπος χώρος – ἐντυπωσίᾳ τόν ἐπισκέπτη καὶ τόν προετοίμαζε γιά τήν είσοδο στήν αἴθουσα τῶν συζητήσεων – στήν ἀναπλασμένη, μᾶς εἶπαν, διδακτική αἴθουσα τοῦ ἀπό χρόνια καταργημένου Δημοτικοῦ Σχολείου τοῦ χωριοῦ.

Κι ἐδῶ ἄνεση, φωτισμός φυσικός, πλούσιος. Κλιματισμός, καθαριότητα, εύπρεπισμός φωναχτός. Οἱ μεγάλες γλάστρες, μέ τίς ἀγκαλιές τά θαλλερά βασιλικά, ὥραιότατες καὶ πομποί παραδοσιακῆς, χωριάτικης ἀνθοευωδίας...

Καὶ στούς παρακείμενους βοηθητικούς χώρους κι ἔκείνους τῆς

ύγιεινῆς, φανερή ή καθαριότητα κι ἄριστη ή λειτουργικότητα. Σημάδια δλ' αὐτά τοῦ ἐργατικοῦ ζήλου, τῆς ἀμιλλας καὶ τῆς φιλοτιμίας, πού διαχρίνει τήν δργανωτική τοῦ συνεδρίου ἐπιτροπή. Μά ποιός τῆς ἀρνεῖται τόν ἔπαινο;

"Υστερα δ χῶρος τοῦ ὁμαδικοῦ γεύματος – διακόσια καὶ πλέον ἄτομα παρακαθησαν – εὐπρεπισμένος, στολισμένος, ἀλλά καὶ τό σπουδαιότερο γιά τήν ἐποχή, σκιαζόμενος, ἔδειχνε μέ τόν καλύτερο τρόπο τήν προσπάθεια τῶν μελῶν τῆς δργανωτικῆς ἐπιτροπῆς, ἀλλά καὶ τοῦ Δ.Σ. τοῦ Συλλόγου τῶν Ζωριανιτῶν, γιά τήν δσο τό δυνατόν πιό ἀρτια δργάνωση δλων τῶν στοιχείων τῆς ἐκδήλωσης.

Κι ἀκόμα φανέρωνε τήν ἔμεση ἔκφραση τῶν καλλαισθητικῶν καὶ φιλόξενων στοιχείων τοῦ ντόπιου ἀνθρώπινου δυναμικοῦ, πού μ' αὐτό τόν τρόπο εύρισκε τρόπο ἔκφρασης...

Οι ιερές μνῆμες ἀπ' τή γενέθλια γῆ τοῦ Ζωριάνου, μέ τ' ἀντίκρισμα τῶν σπιτιῶν, τῶν χωραφιῶν, τῆς ἐκκλησίας, τοῦ Σχολείου, ἀλλά καὶ τοῦ Νεκροταφείου, κι ἀκόμα τῆς πλατείας μέ τά θεόρατα πλατάνια, τῆς βρύσης καὶ τῶν ἀλωνιῶν, ξαναζωντάνεψον καὶ ζωήρεψον ἀκόμα περισσότερο μέ τό ζεστό χαμόγελο καὶ τίς γλυκείες κουβέντες τῶν παλιῶν γνώριμων...

Ἀνανέωση ἀπό κάθε ἄποψη, αἰσθανθήκαμε, πατῶντας στήν αὐλή τοῦ παλιοῦ σπιτιοῦ μας, σάν το μυθικό ὑπερδύναμο γίγαντα Ἀνταίο, πού ἀνανεωνόταν διαρκῶς σέ δύναμη, καθώς πατοῦσε τή μητέρα γῆ του. "Ετσι γινόταν, λέει δι μῆθος, ἀκατανίκητος. Ἀλλά τό μυστικό του, δτι δηλαδή ἀνανεώνονταν διαρκῶς οἱ δυνάμεις του, ἐφόσον ἦταν σ' ἐπαφή μέ τή γενέθλια γῆ του, τό γνώριζε ή Ἡρακλῆς κι δταν κάποτε πέρασε ἀπ' τή Λιβύη, τή χώρα τοῦ Ἀνταίου, πρίν δ τελευταῖος τοῦ ἐπιτεθεῖ, τόν ὅρπαξε ἀπ' τή μέση, τόν κράτησε φηλά κι δ ὑπερδύναμος γίγαντας Ἀνταίος ἔχαισε τήν ἐπαφή μέ τή μητέρα γῆ του, τήν ἀκένωτη, λέει, πηγή τῆς ἀνανέωσης τῶν δυνάμεών του κι ἔτσι ἥρθε τό τέλος του.

Πού πάει νά πεῖ δ μῆθος, κατά μία ἀλληγορική ἄποψη. (Είναι πρόγματι δ μῆθος αὐτός βαθεῖας καὶ λεπτότατης ἀλληγορίας ἀντικείμενο), δτι ή ἐπαφή μέ τή γενέθλια γῆ μας, μέ τίς παραδόσεις μας, τήν ίστορία μας καὶ τά δμότροπα γενικά ἥθη μας, ὀποτελεῖ προϋπόθεση ἀνανέωσης καὶ διατήρησής μας στή ζωή, σάν ἄτομα καὶ σά λαός.

'Η ἀγάπη καὶ ή ἐπαφή μέ τήν πατρίδα, τούς ἀνθρώπους της καὶ

τίς συνήθειές τους, νά τό μαγικό βότανο τῆς ἀνανέωσης κι αἰωνιότητας τοῦ Ἑλληνα!

Ο φυλακισμένος στό νησί τῆς Αγίας Ἐλένης, Μέγας Ναπολέων, λίγο πρίν πεθάνει βαριά ἄρρωστος, δταν οἱ γιατροί του τόν ρώτησαν, πῶς πέρασε τῇ νύχτα, εἶχε ἀπαντήσει:

‘Ηταν ἡ χειρότερη νύκτα τῆς ζωῆς μου, γιατροί μου, στό πεῖσμα τῶν σιροπιῶν σας καὶ τῶν χαπιῶν σας. Ἐνα θά ἤταν τό μόνο σωτήριο γιατρικό μου! Νά βρεθῶ στή Γαλλία καὶ νά πατήσω τό χῶμα τῆς δχθης τοῦ Συκουάνα. Θά ξαναζωντάνευε μέσα μου ὁ Ἀνταίος τοῦ μύθου!».

‘Ο Μέγας Ναπολέων γνώριζε ἀριστα τόσο τήν Ιστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας, δσο καὶ τή Μυθολογία της...’

Ἀναγκαῖο συμπλήρωμα: Τό ἐνθύμιο τῆς δλης ἐκδήλωσης ἤταν ἔνα φανελλάκι μπλέ χρώματος μέ καλλιτεχνικά Ιστορημένο τό «σῆμα κατατεθέν» τοῦ χωριοῦ, τό ώραιότατο «τῆς πόλεως ρολοΐ» πάνω στό δεσπόζοντα λόφο τ' ἀι-Γιάννη, τό ἀνεγερμένο στή μνήμη τῶν Ζωριανιτῶν ποιητῶν Κώστα καὶ Γιάννη Καραβίδα. Κάτω δέ ἀπ' τό σύμβολο, στή θέση ἐνδεχόμενου ρητοῦ, ἡ λέξη: Ζωριάνος...

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Τοῦ Ἀριστείδη Χρ. Πετρόπουλου (Σκαρμιτσιώτη)

Ἡ γλῶσσα εἶναι ὅργανο ἐπικοινωνίας, ἔκφρασης νοημάτων καὶ συναισθηματικῆς ἐκφρότισης. Πάνω ἀπ' ὅλα, ἡ γλῶσσα προσδιορίζει τὴν πολιτιστική ταυτότητα ἐνός λαοῦ καὶ συντηρεῖ διαχρονικά τὴν Ἐθνική του συνείδηση.

Ἡ γλῶσσα εἶναι ἔνα ἀπό τὰ πλέον ἀναπαλλοτρίωτα τοῦ Ἐθνους κτήματα. Ἀπό τὸ κτῆμα τοῦτο μετέχουν ὅλα τὰ μέλη τοῦ Ἐθνους μέ δημοκρατική... «ἰσότητα».

Χάνοντας ἡ ἀλλοιώνοντας τὴ γλῶσσα του ἔνας λαός χάνει ἡ ἀλλοιώνει τὴν ψυχή του, τὴν ἐλευθερία του. Ἔχει ἀπόλυτα δίκαιο Ἐθνικός μας ποιητής νά θεωρεῖ ἀλληλένδετες τίς ἐννοιες «γλῶσσα» καὶ «ἐλευθερία». Ἡ κάθε μιά προϋποθέτει καὶ διασφαλίζει τὴν ὑπαρξη τῆς ἄλλης. Ἡ ἐλευθερία ἐνός λαοῦ, ἄρρηκτα ἐνωμένη μέ τῇ γλῶσσα του, εἶναι γιά τὸν Κοραή πρώτιστα συνυφασμένη μέ τό ὄνομα τοῦ λαοῦ. Ἡ ἐκβαρβάρωση τοῦ Ἐθνους ἀρχίζει ἀπό τὴ λήθη τοῦ ὀνόματός του. Ἡ λήθη αὐτή εἶναι γιά τὸν νεοέλληνα σοφό ἐκούσια δουλεία. Ἀπό πολλά χρόνια πρίν, στὶς θάλασσες καὶ τὰ νησιά μας καὶ χωριά μας, ἡ Ἑλληνική γλῶσσα ἀκούγεται δόλο καὶ λιγότερο. Τοῦτο τὸν καιρό, ἡ Ἀθήνα, κι ἄλλες πόλεις, ἔχουν γεμίσει τὰ βιβλιοπωλεῖα μέ βιβλία μόνο στήν ξένη! Καὶ ἥδη μέ τὴ δορυφορική τηλεόραση ἡ ξένη γλῶσσα μπῆκε ώς τὰ νύχια τοῦ οἰκογενειακοῦ μας ἀσύλου.

Ἄς ἀφήσουμε τίς ἐπιγραφές, ἃς παραλείψουμε τὰ καταστήματα!... Βέβαια, ὅλοι πιστεύουμε πώς μέ τίς ἄλλες γλῶσσες ἐρχόμαστε σ' ἄμεση ἐπικοινωνία μέ τοὺς ἄλλους λαούς, πρᾶγμα πού δημιουργεῖ καὶ ἰσχυρά δετήρια ἀγάπης καὶ κατανόησης, ὥστε ἐπιτέλους νά διαλάψμει ἡ συναδέλφωση καὶ ἡ ειρήνη στὸν κόσμο.

Αὐτό γιά νά πραγματοποιηθεῖ σήμερα στήν κοινωνία τῶν Έθνῶν, πού ὀγωνιοῦμε νά φτιάξουμε, δέ φαίνεται νά ἐπιδιώκεται. Τά ίκανότερα καὶ πολυπληθέστερα κράτη καραδοκοῦν νά καταβροχθίσουν τὰ ἀσθενέστερα. Καὶ ὅλικά καὶ πνευματικά. Καὶ ἔδω πρόκειται γιά τὴ γλῶσσα!

Λοιπόν καὶ γλωσσικά! Ἄς ἀναλογιστοῦμε μέ πόση διαχρονική

στόχαση οἱ Ἀγγλοι καὶ οἱ Γάλλοι γιά τὴν εἰσροή τῆς γλώσσας τους στὴν Ἑλληνική μας ἀνάγκη σπουδαστική, οἰκονομική, ἐπικοινωνίας, κοινωνική ἐπιβολήν καὶ τώρα τελευταῖα σ' ὅλα μας τὰ θέρετρα, ἀνάγκη ἐπιβίωσης. Τώρα πιά ἔχουμε φτάσει στὴ φανερή ἐκποίηση καὶ ταπείνωση τῆς γλώσσας μας! Στὴν ὄλοτελη πλησιάζουμε σιγά - σιγά στὴν καταφρόνεσή της.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις εἰναι αὐτονόητες γιά τούς εἰδικούς ἐπιστήμονες γλωσσολόγους, κοινωνιολόγους, ιστορικούς, φιλολόγους.

Τὸν τελευταῖο καιρό σέ πολλούς γιά τὴν συχνή κακοποίηση πού ύφίσταται πράγματι ἐπίσης ἀπό πολλούς καὶ μέ ποικίλους τρόπους ἡ γλώσσα μας, καθώς καὶ γιά τὴν εἰσβολή στὸ χῶρο τῶν ἀλλόγλωσσων στοιχείων, κυρίως Ἀγγλοσαξωνικῶν.

Κάποιοι «Ἐλληνες», ἀφοῦ ἔξαφάνισαν τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά ἀπό τὴν ἐκποίηση καὶ ἐρωτοτρόπησαν γιά τῇ μετατροπή τοῦ ἀλφαβῆτου σέ λατινικά, τώρα προτείνουν τὴν Ἀγγλική ώς δεύτερη ἐπίσημη γλώσσα. Ἡ δυναμική τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας, διαπιστωμένη ιστορικά μέ πέντε χιλιάδες χρόνια, δέν μποροῦμε νά ἀνοίγουμε λάκκους συνεχῶς καὶ νά τῇ θάβουμε.

Ἀφοῦ στραγγαλίζουμε τὴν Ἑλληνική διανόηση καὶ δημιουργία. Γιατί ποιός σέ λίγα χρόνια θά διαβάζει ποίηση καὶ λογοτεχνία Ἑλληνική ἢ ἄλλα, ἀν δέν εἰναι μεταφρασμένα σέ μιά ἴσχυρή ξένη γλώσσα; «Ολοι μαζί πρέπει νά σταθοῦμε μπροστά στίς εὐθύνες τῶν καιρῶν καὶ καθένας μας μέ τό δικό του τρόπο θά ὑπηρετεῖ καὶ θά ὑπερασπίζεται τὴν Ἑλληνική μας γλώσσα. «Ολοι μας πονᾶμε καὶ ὑποφέρουμε γιά τή μοῖρα καὶ τήν ὑπαρξή τῆς Γλώσσας, ἅρα τῆς Πατρίδας σέ παναιώνια ἐνατένιση.

Ἄς μή μοιρολατροῦμε. Σέ τοῦτον τὸν τόπο ἀντέχει ἡ γλώσσα μας, καθώς καὶ ἡ φυχή μας.

Τό χρέος μας εἰναι νά τήν ἀγαπᾶμε μέ πάθος, νά τή σπουδάζουμε μέ ζῆλο καὶ νά τήν ὑπηρετοῦμε σωστά, ἀντί νά τήν κακοποιοῦμε, ἥθελημένα ἢ ἀπό ἄγνοια.

Ἄς μή ξεχνᾶμε σήμερα, οι Ἐλληνες εἰναι σκορπισμένοι σέ 140 χῶρες, τῶν πέντε Ἡπείρων.

Αύτοί οἱ Ἐλληνες τῆς διασπορᾶς, ἐνῶ εἰναι περίπου δέκα ἑκατομ. συνθέτουν μιά Ἑλλάδα, πού ἀπλώνεται σ' ὅλοκληρη τή γῆ, μιά Ἑλλάδα χωρίς σύνορα, τήν πολιτιστική Ἑλλάδα, πού μπόλιασε δλους τούς πολιτισμούς τῆς γῆς.

Ἡ Εὐρώπη εἰναι τό σύνολο τῶν χωρῶν κληρονόμων τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας.

ΣΤΟ ΛΟΓΤΟ

Τής Ρούλας Λιάσκου

Φτάνουμε μέ τ' ἀγροτικό χαράματα στό λόγγο. Μές στά πλατιά λαχίδια, οι σπαραγγιές θεριεύουνε, τά βάτα, τό τριφύλλι.

Στά χέρια μας θά πάρουμε τά ξυλοπρίονα νά καθαρίσουμε τά τράφια. «Κουμπούλες» θά τά στήσουμε, θά βάλουμε φωτιά νά λάμψει ό τόπος. Νά δυναμώσει λεύτερη ή κορπισμένη έλια.

Στίς χαμηλές της κλάρες κρεμάμε τό ταγάρι μέ τό φαῖ και τό ψωμί. Κρεμάμε τό σκόπουλο μέ τό νερό. Χαμάδα οι έλιές στά πόδια μας. Οι νιότεροι θά τινάξουν τόν καρπό, δινεβασμένο στά κλαριά, μέ τίς μακριές τίς βέργες.

Οι πιό γερόντοι, θ' δινεβοῦνε στόν κορμό, στεριώνοντας τή σκάλα. Οι γυναικες φτερά θά δώσουνε στά δάχτυλα, νά μάσουνε γοργά, τούτη τήν εύλογία.

Κοτσύφια, καρδερίνες, τσίχλες, τουρκοπούλια φτερουγάνε γύρω μας. Σά χειμωνιάσει, θά κατεβοῦνε ἀγριόπαπιες, κι ἀνύποτπες οι ἄμιοιρες, δλες μαζί θ' ἀνταμώσουνε τόν θάνατο, στό λόγγο...

Στίς γέρικες κουφάλες τής έλιας, μορφές γεροντικές ἀνάγλυφες, μέ μακριά γενειάδα, μάτια θεόρατα, μύτη γυρτή, μᾶς βλέπουνε χρόνια και χρόνια... Μοιάζουν σά ν' ἀφήσανε δάση και νεραιδότοπους και ἤρθαν κοντά μας. Πάνω στά ύψωματα και στίς πλαγιές και στίς έλιές - ρεβένσες - ἀγκαλιασμένες μέ τά πουρνάρια και τό σπάλαθρο.

Καρπίζουνε δίχως τό μόχθο τόν ἀνθρώπινο μέ τό νεράκι τής βροχῆς, τής Αθηνᾶς τής χάρι. Γύρω σπερδούλια, σφάκα, ἀγριομάρουλο. Πετοβολάει ό τόπος.

Στέκεις κι ἀκούς τό βογγητό τής γῆς βαρύ, ἀπό τής γέννας τίς ωδίνες. Ό σπόρος τρύζει μές στά σπλόχνα τής, παλεύει ἀγρια νά βγει στό φῶς, ν' ἀνθίσει. Τό ξέρω πώς θά μαραθεῖ, πώς θά χαθεῖ πάλι στή γῆ, μά θάχει γίνει, θάναι εύτυχισμένος.

Νιώθω σάν τόν Δυσσέα πεθυμιά νά γονατίσω, νά φιλήσω τή Μάνα γῆ τήν καρποδότρα.

Σκύβω, κόβω ἔνα μικρό λυχνάρι καταπράσινο.

Σά θά βραδιάσει, θά τ' ἀνάψω καὶ θά κρατήσω συντροφιά στά νυχτολούλουδα.

Πάνω μας, μπρός μας, γύρω μας, μιά θάλασσα ἐλιᾶς ἀσημοπράσινη μᾶς ζώνει.

Κλείνει τόν οὐρανό, μάς μέσα μας ξανοίγει διάπλατα μιά πλάση καρπερή, μιά πλάση σμαραγδένια.

ΑΝΕΚΛΟΤΑ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ

Toū Γιάννη N. Μπακούρου

Τόν καιρό τῶν Δελφικῶν ἔορτῶν ὅταν ὁ Ἀγγελος Σικελιανός ἦταν στίς δόξες του καὶ περιδιάβαινε στό χωριό ἐπιβλέποντας τίς προετοιμασίες γιά τίς γιορτές, ἔβλεπε τούς χωρικούς πού πήγαιναν καὶ ἐρχόντουσαν ἀπό τά κτήματα, τούς μέν ἄντρες καβάλα στά ζῶα, τίς δέ γυναικες νά ἀκολουθοῦν πεζοπορώντας καὶ τοῦ ἔκανε μεγάλη ἐντύπωση.

Μιά μέρα στό ἔμπα τοῦ χωριοῦ, στό Τζαφέρη, βλέπει τόν Μῆτσο Κουμπλῆ (Κομποδοῦρο) καβάλα στό μουλάρι νά ἔρχεται ἀπό τά ἀμπέλια καὶ κοντά ἡ γυναικα του νά τόν ἀκολουθεῖ ἀκουμπώντας σέ ἓνα ραβδί μέ τά πόδια. Τόν σταματᾶ καὶ τόν ρωτᾶ:

— Γιατί ἔδω στό χωριό οἱ ἄντρες πάνε καὶ ἔρχονται καβάλα στά κτήματα καὶ οἱ γυναικες ἀκολουθοῦν πεζές;

Καὶ ὁ Μῆτσος ὁ Κομποδοῦρος ἐτοιμόλογος τοῦ ἀπαντᾶ:

— Νά σου εἰπῶ, κύρ Ήγγελε, τό γιατί. Κουρασμένος ἄντρας δέν μπορεῖ τήν νύχτα νά κάνει δουλειά, ἐνῶ κουρασμένη γυναικα μπορεῖ καὶ παρά μπορεῖ, γι' αὐτό ἐρχόμαστε καβάλα οἱ ἄντρες.

Καὶ ὁ Ἀγγελος ξέσπασε σέ ἓνα παρατεταμένο γέλιο μέ τήν σοφή ἀπάντηση τοῦ Μήτσου Κουμλῆ.

‘Ο Ἀγγελος Σικελιανός καθόταν μιά μέρα στό ξύλινο κιόσκι του πού είχε μπροστά στό σπίτι του καὶ ἀπολάμβανε τό Μαγιάτικο πρωΐνο πίνοντας τόν καφέ του καὶ ἀτενίζοντας τά περιγιάλια τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ τά βουνά τοῦ Μωριᾶ στό βάθος. Πιό πέρα, σ' ἓνα χωράφι κοντά στά ἀλώνια, ἦταν ἓνας γάιδατος δεμένος στό παλούκι, καὶ τόν ξεκούφαινε μέ τά συνεχῆ γκαρίσματά του.

Σέ λίγο βλέπει ἓναν γείτονα, τόν Λουκᾶ Μήταλα, νά πηγαίνει στό γάιδαρο πού φυσομανοῦσε μέ τά ποδοβολητά του καὶ νά τόν χτυπᾶ μέ ἓνα ξύλο πού κρατοῦσε.

Τρέχει κοντά του καὶ τὸν ρωτᾶ:

— Γιατί, μπάρμπα Λουκᾶ, τὸν χτυπᾶς; Ἐμένα δέν μέ ἐνοχλεῖ πού φωνάζει, δπως νομίζεις. Ἀφησε τό καημένο τό ζῶ.

— Τί νά τ' ἀφήσω, κύρ Αγγελε, δέν βλέπεις πού θά κόψει τήν τριχά πού είναι δεμένος καὶ θά πάει στή γαϊδούρα; Τώρα τό Μάη, κύρ Αγγελε, νά μέ συμπαθᾶς, παντρεύονται τά γαϊδούρια. Ἡ γαϊδούρα είναι δική μου ἀλλά δέν τόν ἀφήνω νά πάει νά ζευγαρώσει, γιατί τότε θά γεννοβολήσει καὶ ἔγω δέν θέλω, γιατί ἔχουμε νά κουβαλήσουμε τά δεμάτια τό στάρι, τρύγος, τίς ἐλιές... κι αύτή δέν θά μπορεῖ.

Ο Αγγελος γέλασε μέ τήν καρδιά του καὶ εἶπε στό γέρο Λουκᾶ νά δέσει πιό μαχριά τή γαϊδούρα νά μήν τή βλέπει δ γάϊδαρος καὶ σκανδαλίζεται. Αύτο καὶ ἔγινε. Καὶ δ Αγγελος πῆγε στό κιόσκι του ἀπορῶντας γιά τήν σκληρότητα τοῦ γέρου νά μήν ἀφήνει τά γαϊδούρια νά ζευγαρώσουν.

Αύτά τά ἔλεγε δ Ἡλίας Ζαφειροδῆμος, αύτόπτης μάρτυρας.

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Τοῦ Ζάχου Ξηροτύρη

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΚΟΥΤΣΟΚΑΛΕΝΗ:
**ΦΘΙΝΟΝΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ -
 ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΟΥ ΞΕΧΑΣΤΗΚΑΝ -
 ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ**
 (σελ. 475)

στή σύγχρονη ἀθλιότητα.

Ο συγγραφέας Γ. Κουτσοκλένης σκάβει βαθειά τίς ρίζες γιά νά πλουσιοσκορπίσει τό ἀειθαλές δέντρο τῆς παράδοσης καί μέ τό ύλικό τοῦ χθές νά χτίσουμε καί νά ἀναπλάσουμε τό σήμερα καί τό αὔριο.

Μέρος πρώτον - Φθίνοντα ἐπαγγέλματα

Όλα καταχράφονται κατ' ἀλφαβητική σειρά. Σέ κάθε ἐπάγγελμα πού ἀναφέρεται δι συγγραφέας ἔχει προνοήσει καί ἔχει συλλέξει καί φωτογραφήσει ὅλα τά ἐργαλεῖα, γιά τό κάθε ἐπάγγελμα. Είναι νά χαίρεσαι τό φωτογραφικό ύλικό στό βιβλίο τοῦ Γ. Κουτσοκλένη. Δέν

παραλείπει κανένα ἐπάγγελμα οὕτε τό ζύμωμα τῆς νοικοκυρᾶς τό τόσο περίτεχνο κι αὐτό. Άξιόλογο βιβλίο τοῦτο τοῦ Γ.Κ., πολυχρόνιος ὁ μόχθος του. Μόχθησε πολύ νά συγκεντρώσει τό πληθωρικό όλικό τοῦ βιβλίου του.

Ο Γ.Κ. κατέχει μιά ἔξεχουσα θέση μεταξύ τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων. Εἶναι μεθοδικός καὶ δργανωτικός ἐρευνητής, εἶναι μιά φιλοσοφημένη προσωπικότητα, διακρίνεται γιά τόν φιλοσοφικό του στοχασμό καὶ τήν αἰσθητική του πληρότητα. Τά κείμενά του εἶναι κείμενα αὐτογνωσίας καὶ εύθύνης.

Ἡ λαογραφία, ἡ παράδοση εἶναι ὁ θεματοφύλακας τῆς ἑθνικῆς μας κληρονομιᾶς, εἶναι ὁ μαστός πού θηλάζει δλα τά εῖδη τοῦ λόγου, εἶναι ἡ λαϊκή δεξαμενή. Ὁ Γ. Κουτσοκλένης εἶναι ἀκαταπόνητος συλλέκτης τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ, τῆς ἀείρροης παράδοσης. Βαθυστόχαστος ἐρευνητής καὶ μελετητής, δ συγγραφέας Γ. Κ., ἔνας ἀκακαταπόνητος πνευματικός ἐργάτης, ἔνας λάτρης τῆς λαογραφίας. Χρωστᾶμε πολλά στόν πολύπλευρο καὶ περισπούδαστο συγγραφέα γι' αὐτές του τίς πολύτιμες καὶ πρωτότυποες ἐργασίες του.

Τό βιβλίο τοῦτο εἶναι ἔνα ἐγκόλπιον λαογραφικόν. Δρῦς ἀειθαλής ὁ Γ.Κ. συνεχίζει νά τρέφει τή ζωντανή λαογραφία μας μέ πολύχυμους καρπούς. Τό βιβλίο τοῦτο εἶναι ἔνα δώρημα τέλειον, μᾶς προσφέρει ἔνα πολύτιμο λαογραφικό όλικό. Μελέτης λαογραφίες σάν αὐτές τοῦ Γ. Κουτσοκλένη εἶναι πολύτιμες μαρτυρίες, μαρτυρίες πού δσο παλιώνουν τόσο πιό μεγάλη ἀξία παίρνουν γιατί εἶναι βγαλμένα ἀπό τή ζωή καὶ τή ζωντανή τοῦ λαοῦ παράδοση.

Ἡ γλαφυρή λογοτεχνική γλῶσσα τοῦ συγγραφέα, οἱ ζωντανές ἀφηγήσεις κρατοῦν τό ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη ἀμείωτο. Αὐτό πού εἶπε ὁ Ἀΐνστάτιν «πατῶ στούς ὅμους τῶν προγόνων μου γιά νά ἀντικρύσω τό μέλλον», αὐτό νομίζω κάνει καὶ ὁ Γ. Κουτσοκλένης. Μιά ἀστείρευτη βρύση, μιά ἀκένωτη πηγή τῆς λαογραφίας.

Αἶνοι καὶ συγχαρητήρια θερμά ἀρμόζουν στόν συγγραφέα, ἀλλά καὶ στό Δήμαρχο Φωκίδας πού ἔχρηματοδότησε τήν ἔκδοση τοῦ τόσο χρήσιμου βιβλίου τοῦ Γ. Κουτσοκλένη.

ΤΑ ΝΙΚΟΛΟΒΑΡΒΑΡΑ

Τοῦ Γιάννη Ἀν. Σαντάρμης

Άγια-Βαρβάρα ἔρχεται, Ἄη-Σάββας ὀνατέλλει
καί πίσω - πίσω ὀκολουθεῖ κι ὁ γέρος Ἅη-Νικόλας,
ψηλοσηκώθηκ' ὁ οὐρανός, γιά νά χιονίσει θέλει,
τό χιόνι ὡς τά χαράματα τόχει στρωμένο κιόλας.

Ο καλογιάννος στῆς αὐλῆς πετά τό φράχτη γύρα
καί φτάνει ὡς τό παράθυρο, διαλέει ξέχιονες ξέρες,
κοντολογογάν Χριστούγεννα καί τῆς φωτιᾶς ἡ πύρα
κι ἐκείνη ὀναθεριεύεται, τέτοιες χρονιάρες μέρες.

ΝΕΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

1. α'. Ἡ Έταιρεία μας συμμετεῖχε εἰς τόν ἑορτασμόν τῆς Ἐπετείου τοῦ ΟΧΙ.

β'. Στίς 1 Δεκέμβρη ἡ Έταιρεία μας συμμετεῖχε εἰς τάς ἔργασίας τοῦ 9ου Παμφωκικοῦ Συνεδρίου, τό δποῖον δργάνωσε ἡ Π.Π.Ο. «ΟΙ ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΙΕΣ» καί ὁ Προεδρος κ. Γ. Κουτσοκλένης ὅμιλησε μέθημα τό ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΜΑΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙ.

2. Γιά τήν οίκονομική ἐνίσδυση τῆς Έταιρείας μας προσέφεραν οἱ παρακάτω φίλοι τά ἀντίστοιχα ποσά, καί ἀπό τή θέση τούτη τούς εὐχαριστοῦμε θερμά:

* Οίκογ. Πάχου Ἡλία,	
εἰς μνήμην ἀνεψιοῦ καί ἔξαδέλφου Βασιλείου Εύθ. Πάχου	€ 50
* Ἄνωνυμος	€ 20
* Κουτσοκλένης Γεώργιος εἰς μνήμην Βασιλείου Εύθ. Πάχου	€ 20
* Παπαϊωάννου Γεώργιος, Ἡριδανοῦ - Ἀμπελόκηποι	€ 20
* Ἄνωνυμος	€ 10

Οἱ παρακάτω φίλοι, γιά τήν οίκονομική ἐνίσχυση τῆς Έταιρείας μας μᾶς ἔστειλαν τά ἀντίστοιχα EURO, τούς δποίους καί ἀπό δῶ εὐχαριστοῦμε θερμά:

Γούβαλης Παναγ., Σύρος	10
Κατινιώτης Δημ., Μαριολάτα	10
Ἄνωνυμος	20
Φλωρος Κων., Καλλιθέα (Μενελάου 63)	
εἰς μνήμην Σοφίας Τσιμέκα	20
Δημητρᾶς Ἡλίας, Αθήνα (Ι. Σούτσου 53)	20
Κουτσοκλένης Γεώργιος, Ἐλαιώνας,	
εἰς μνήμην Δέσποινας Γλαροῦ - Παπαδοπούλου	30
Ἄνωνυμος	10

Απαγορεύεται ή μερική ή όλική άναπαραγωγή τῶν κειμένων, ή
άναδημοσίευση, ή ἀποθήκευση σέ όποιοδήποτε σύστημα ήλεκτρονικό,
μηχανικό, φωτοαντιγραφικό καί δέ μεταβιθάζεται σέ καριά μορφή καί
μέ κανένα τρόπο κείμενο, χωρίς προηγούμενη ἔγγραφη ἄδεια τοῦ
συγγραφέα ή τοῦ περιοδικοῦ.

ISSN 1105-6215